

מתוך היקדמת המחבר: ועיניכם תראינה בנים בני כשתילי זרעים סביב לשלחנם,
הכמים ונבונים, ובתים מלאים כל טוב, גם עושר גם כבוד לא יסופו מזרעכם

גליון

זרע שמשון המבואר

פרשת וישב

אותיות ג • ט • יב

דרוש מתוך הספר המסוגל 'זרע שמשון' שחברו הגאון המקובל

האלוקי חסידא קדישא רבנו שמשון חיים ב"ר

נחמן מיכאל נחמני ולה"ה

מח"ס 'זרע שמשון' ו'תולדות שמשון'

שחי לפני כ-300 שנה בתקופת האור החיים' ומקום קברו לא נודע

והבטיח שהלומד בחידושויו וספריו יזכה לישועות בבני חיי ומזוני

נלב"ע ו' אלול תקל"ט

דרוש מנוקד ומבואר בתוספת ציונים והארות

יו"ל על ידי מוסדות זרע שמשון

שע"י האיגוד העולמי להפצת תורת זרע שמשון

**יו"ל ע"י האיגוד העולמי
להפצת תורת
"זרע שמשון"**

לקבלת הגיון נא לשלוח למייל:
zera277@gmail.com

ארה"ב
הרב מנחם בנימין פאשקעס
ZERA SHIMSHON
C/O B PASKESZ 1645 48 ST
BROOKLYN NY 11204
347-496-5657
mbpaskesz@gmail.com

ארה"ק
הרב ישראל זילברברג
05271-66450

ניתן לשלוח תרומות והנצחות
לזכות ולע"ג ולקחת חלק בהוצאות
והפצת הגליונות והספרים.
ניתן להפקיד בבנק מדינת ישראל (17) סניף 635
מספר חשבון 71713028 ע"ש זרע שמשון,
כמו כן ניתן לתרום בכרטיס אשראי

וזכות הצדיק ודביו תורתו הקדושים יגן מכל
צרה וצוקה, וישפיע על הלומדים ועל המסייעים
בני חיי ומוזני ועל טוב סלה
כהבטחתו
בהקדמת ספריו.

לשוחפת של ברכה בכל ית

**מוקד
זרע שמשון**

ארץ ישראל
02-80-80-500

ארה"ב
347-496-5657

הוצאת והפצת קונטרס
'זרע שמשון העבואר'
נתרם
לזכות והצלחת

**דניאל אורי
בן רגינה מלכה**

שיראה הצלחה וברכה
בלי גבול ובלי עדה בעסקי
בכל העולם
וייתקיים בו הפסוק
"ופרצת יעה וקדצה"
צפונה ונגבה"

הוצאת והפצת קונטרס
'זרע שמשון העבואר'
נתרם
לזכות והצלחת

**אהרן
בן גיטל בילא**
ובל משפחתו
ובל הנלוים אליו

לשפע ברכה
והצלחה גדולה
וסייעתא דשמיא
בכל עכל כל

פְּרִשְׁת וַיֵּשֶׁב

ג

פְּסוּק (בראשית לו, ב) 'וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דְּבַתָּם רָעָה וְכוּ', פֶּרֶשׁ רִשְׁ"י, וּבִשְׁלֹשֶׁת לָקָה, עַל דְּבַה שְׁפָפָר וַיֵּשְׁבּוּ עִזִּים וְכוּ' (פסוק לא).

פסוק 'ובא יוסף את דבתם רעה', פרוש רש"י ובשלושתן לקה, וישחטו שיעיר עזים וכו'

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

ג

ביאור עונשו של יוסף בשחיטת השעיר במכירתו, וענין הקטרוג על שחיטתו.

לקרותם עבדים, ושהם חשודים על העריות.^א וּבִשְׁלֹשֶׁת לָקָה - ועל שלשה מיני לשון הרע אלו שדיבר, נענש יוסף לבסוף, שֶׁעַל הַדְּבָה - לשון הרע שֶׁשָּׁפָר לֵאבִיו עֲלֵיהֶם - על אחיו שֶׁהָיוּ אוֹבְדֵי עֵינַיִם אֲבָר מִן הַחַי, נענש במה שנאמר (להלן פסוק לא)^א 'וַיֵּשְׁחֲטוּ שְׁעִיר עִזִּים' - שאחיו של יוסף, שחטו שעיר עזים בְּמִכְרֹתוֹ וְכוּ',^ב וטבלו

יוסף לקה כנגד מה שדיבר לשון הרע על אחיו

על הַפְּסוּק (בראשית לו, ב) 'וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דְּבַתָּם רָעָה אֶל אֲבֵיהֶם', פֶּרֶשׁ רִשְׁ"י^א, שכל דבר רע שהיה יוסף רואה שאֲחָיו בני לאה עושים, היה אומר לאביו, ואלו הם הדברים שסיפר לו עליהם, שהם אוכלים אבר מן החי, ושהם מזלזלים בכני השפחות [בני בלהה וזלפה]

ציונים ומקורות

משום אבר מן החי. ואין הדבר כן [כמבואר בחולין (לג, א)]. וכן מה שהיו קורין אותן עבדים, אינו רוצה לומר עבדים ממש, אלא שהיו קורין אותם 'בני השפחות', לפי שאמותיהן היו שפחות לאמותיהן מתחלה, אבל לא שכוננו בזה לומר שנולדו לאמותיהן בהיותן שפחות בלא שטר שחרור. ויוסף היה סבור שכשהיו קורין אותן בני השפחות, כאילו היו קורין אותן עבדים שנולדו בזמן שאמותיהן שפחות, ואין הדבר כן. וכן מה שהיה אומר עליהם שהם חשודים על העריות, הוא מפני שהיה רואה את בנות הארץ שהיו באות אצל השבטים ועסקו עמהם במסחר, ויוסף היה סבור שאסור לעשות כן, כמבואר בקידושין (פא, ב) שאין משתמשין באשה כלל. אמנם אין הדבר כן, דהא קיימא לן (שם פב, א), הכל לשם שמים, כלומר, שמותר להשתמש בנשים, ואינו אסור להשתמש בהן אלא בשימוש שהאשה עושה לבעלה, כגון רחיצת פניו ידיו ורגליו והצעת המטה לפניו ומזיגת הכוס (עין תוס' שם ד"ה הכל). ועיין שם, וביפה תואר השלם על המדרש, שהאריכו בזה. ד. לשון הפסוק, 'ויקחו את פתנת יוסף וישחטו שעיר עזים וישחטו את הפנת בדם'. ה. לשון רש"י, על אבר מן החי וישחטו שעיר עזים' במכירתו, ולא

א. לשון הפסוק, 'אלה תלדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם'. ב. לשון רש"י, כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו, שהיו אוכלין אבר מן החי, ומזלזלין בכני השפחות לקרותן עבדים, וחשודים על העריות. ובשלושתן לקה. על אבר מן החי (להלן פסוק לא) וישחטו שעיר עזים' במכירתו, ולא אכלוהו חי. ועל דיבה שסיפר עליהם שקורין לאחיהם עבדים, 'לעבד נמכר יוסף' (תהלים קה, יז). ועל העריות שסיפר עליהם, 'ותשא אשת אדוניו וגו' (להלן לט, ז). ודברי רש"י הם על פי המדרש (ב"ר פד, ז). ג. ראה בפירוש הרא"ם שהקשה למה לקה יוסף על כך, והלא לא הגיד לאביו אלא מה שראה, ועוד, איך אפשר לומר שהשבטים חטאו כל כך. ותירץ, שהשבטים עשו כדן, אלא שיוסף טעה בדין ודן אותם שעשו שלא כדן, והיה מגיד אותן לאביו לפי סברתו, ולפיכך לקה בשלושתן, דלגבי אבר מן החי, השבטים היו חותכים בשר מבית השחיטה בעודה מפרכסת ומניחין אותה עד שתמות, ואחר כך היו אוכלין אותו כדי שיבריאו, ויוסף היה סבור שכיון שחותכים אותו בעודה מפרכסת, יש בו

קִשָּׁה, מַה נִּלְקַח יוֹסֵף בְּשָׁחִימַת שְׁעִיר
 זֶה. דְּבִשְׁלָמָא עַל מַה שְּׁסַפֵּר
 עֲלֵיהֶם שֶׁהָיוּ קוֹרִין לְאָחִיו עֲבָדִים, נִיחָא,
 שְׁנַמְפֵּר לְעֵבֶד. אָבֵל שְׁחִימַת שְׁעִיר
 עֲזִים, מַה לְקוֹת הוּא זֶה לְיוֹסֵף, אָף אִם
 נֹאמַר שְׁשִׁחְטוּהוּ לְפָנָיו קִדְּם מְכִירְתּוֹ.
 וְעוֹד, לְמַה תִּכְּף וּמִיָּד שְׁחַטוּ שְׁעִיר
 עֲזִים.

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבַאֵר

כתונת יוסף, ולרמות את יעקב שיחשוב שיוסף נטרף על ידי איזו חיה רעה, שהרי דם השעיר דומה לדם האדם, מַה לְקוֹת - מכה ועונש הוא זֶה לְיוֹסֵף על כך שאמר עליהם שהם אוכלים אבר מן החי, וקושיא זו היא אָף אִם נֹאמַר שְׁשִׁחְטוּהוּ לְפָנָיו [-לנגד עיניו] קִדְּם מְכִירְתּוֹ, שהרי עיקר עונשו היה מה שנמכר לעבד, ומה ששחטו את השעיר, היה רק כדי להשקיט את דעתו של יעקב, אבל שחיתתו לא הכבידה כלל על עבדותו, ואם כן מה עונש היה ליוסף בכך.¹

וְעוֹד יש להקשות, לפי הצד ששחטו את השעיר עזים בפני יוסף, לְמַה באמת תִּכְּף וּמִיָּד כשהגיע יוסף אליהם, שְׁחַטוּ שְׁעִיר

בדמו את כתונתו של יוסף, בשביל להראותה ליעקב ויחשוב שיוסף נטרף מחיה רעה, ולא אכלו את בשר השעיר בעודנו חי, אלא שחטוהו תחילה. וכן על שאר דיבוריו עליהם, נענש במדה כנגד מדה, כמבואר ברש"י שם.

דקדוקים בדברי רש"י שלקה בשחיתת השעיר

קִשָּׁה - יש להקשות על דברי רש"י, מַה נִּלְקַח - איזו מכה ועונש יש לְיוֹסֵף בְּשָׁחִימַת שְׁעִיר זֶה, דְּבִשְׁלָמָא עַל מַה שְּׁסַפֵּר עֲלֵיהֶם לֵאבִיו, שֶׁהָיוּ קוֹרִין לְאָחִיו עֲבָדִים, נִיחָא - מובן הדבר שנענש במה שְׁהוּא עצמו נִמְפֵּר לְעֵבֶד, כמו שכתב רש"י בהמשך דבריו. אָבֵל שְׁחִימַת שְׁעִיר עֲזִים ששחטו אחיו, כדי להטביל בדמו את

ציונים ומקורות

שלולא תחבולת אותו השעיר לא היו מוכרין אותו, הרי לקח באותו דבר עצמו שהיה אומר שהיו אוכלין אותו חי. ומה שאמר [רש"י] אחר זה ולא אכלוהו חי, אין זה מענין ליקויו שלקה בו, אלא ענין בפני עצמו הוא, שהכתוב מעיד עליהם שלא היו אוכלין אבר מן החי כמו שאמר יוסף לאביו. ע"כ. ועיין שם שהביא הוכחה לדבריו מהמדרש. וקיצור היוצא מדבריו הוא, שאכן לקח יוסף על ידי שחיתת השעיר, אף ששחטוהו אחרי מכירתו, שלולא שהיו יכולים לשחוט את השעיר, ולשלוח ליעקב את הכתונת כשהיא טבולה בדמו, לא היו מוכרים אותו [ולפי דבריו צריך לומר, שמיד בשעת המכירה התכוונו השבטים לשחוט את השעיר. ועי"ש ברא"ם בסוף דבריו שפירש בדרך אחרת]. וביפה תואר השלם (ד"ה אפילו) תירץ (על פי הירושלמי פאה פ"א ה"א), שעל ידי מכירתו הוכיח הקב"ה, שאפילו בשעת קלקלתם לא פרצו גדר באיסור אבר מן החי, אף על פי שהרעו במכירת יוסף, ומכל שכן שבזמן כשרות לא נכשלו בכך, ונמצא שעל ידי זה לקח, מאחר שהקב"ה גלגל ענין מכירתו כדי להוכיח את זה. ובשם משמואל (תרע"ט ד"ה במד"ר פלס) תירץ הקושיא, ששחיתת השעיר היתה לרעה ליוסף, לפי שאם לא כן היה

אכלוהו חי (כדי שלקה בשחיתה). ע"כ. וביאר בשפתי חכמים, שלא היו נצרכים לאכילת השעיר עזים, כי אם לדמו, ובכל זאת שחטוהו למען ילקח הוא בשחיתה. 1. וראה להלן בסוף האות, שרבינו מקשה גם בענין מה שדיבר יוסף עליהם שחשודים על העריות, מה היה העונש במה שהתגרתה בו אשת פוטיפר. 2. בפשוטו נראה מסדר הפסוקים, ששחיתת שעיר העיזים היתה אחרי המכירה, שלא בפני יוסף, והיינו כשחזר ראובן לבור ומצא שיוסף איננו שם, ואמר (בראשית לו, ל) 'הילד איננו ואני אנה אני בא' [אנה אברח מצערו של באצן]. אך רבינו מדייק מדברי המדרש, שיתכן שהשחיטה נעשתה לפני המכירה, וגם לפי זה תמה, דאף אם נשחטה לפניו, מה העונש ליוסף בזה. ובהמשך הדברים רבינו מבאר על דרך זו. אולם יש לעיין איך יתפרש זה בסדר הפסוקים. וראה בהערה להלן. וראה בגור אריה (ע"ד רש"י) שכתב, שהקב"ה הראה ליוסף כי אינם אוכלים חי אלא שחוט. ומבואר מדבריו ששחטוהו בפניו. 3. ראה רא"ם (שם) שעמד על קושיא זו, ופירש ז"ל, אף על פי שלא לקח באבר מן החי אלא בשחוט, סוף סוף כיון שעל ידי אותו דבר שאמר לאביו שאוכלים אותו חי, באה לו קלקלת מכירתו,

וְהוּא שָׂר שֶׁל מִצְרַיִם, וְאָחֻז בְּיַד יַמִּין
שְׁעִיר עֲזִים, שֶׁהָיָה מְקַטְרֵג - מַלְמַד חוֹבָה עַל מְכִירַת
יוֹסֵף שֶׁשְׁחַטְמוֹ שְׁעִיר עֲזִים, עַכ"ל. דְּקָשָׁה,
מָה לוֹ לְקַח בְּיָדוֹ דְּקָא שְׁעִיר עֲזִים.

וְעוֹד צָרִיף עֵינָיו, בְּמָה שֶׁפָּתַח בְּעַל זֶרַע
בְּרַךְ (פרשת שמות סדר ראשון ד"ה הטעם
הא') בְּשֵׁם רַבּוֹ מוֹהֲרָן ז"ל (מגלה עמוקות אופן
קצנ), דִּשְׁר גְּדוֹל יֵשׁ בְּרַקִּיעַ אֲמוֹן מְנוּא,

מאמרם ז"ל
שר של
מצרים אחז
ביד ימין
שעיר עזים,
מקטרג על
מכירת יוסף

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְבַאָר

מְנוּא, וְהוּא שָׂר שֶׁל מִצְרַיִם, וְאָחֻז בְּיַד יַמִּין
שְׁעִיר עֲזִים, שֶׁהָיָה מְקַטְרֵג - מַלְמַד חוֹבָה עַל
יִשְׂרָאֵל בָּהּ - עַל יְדֵהּ, עַל מְכִירַת יוֹסֵף שֶׁבִעַת
הַמְכִירָה שֶׁחַטְמוֹ הַשְּׂבִטִים שְׁעִיר עֲזִים, עַכ"ל.
דְּקָשָׁה - יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת עַל דְּבָרָיו, מָה לוֹ לְשׂוֹר
שֶׁל מִצְרַיִם, לְקַח בְּיָדוֹ דְּקָא שְׁעִיר עֲזִים,
כְּדֵי לְקַטְרֵג בּוֹהַ עַל מְכִירַת יוֹסֵף, הֲרֵי
שְׁחִיטַת הַשְּׂעִיר לֹא הִיְתָה עֵיקַר הַמְכִירָה,
וּבֵאֵה רַק לְהַשְׁקִיט דַּעְתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב.

עֲזִים בַּפְּנִי, וְלֹא הַמְתִּינוּ מִלְשַׁחְטוֹ עַד
שֶׁהוּצַרְכוּ לְדַמּוֹ לְאַחַר שֶׁמְכַרוּהוּ.^ט

קושיא למה השעיר עזים הוא קטרוג על מכירת יוסף

וְעוֹד צָרִיף עֵינָיו - יֵשׁ לְתַמּוּהָ בַּעֲנִין
הַשְּׂעִיר עֲזִים, בְּמָה שֶׁפָּתַח בְּעַל זֶרַע בְּרַךְ
(פרשת שמות, סדר ראשון ד"ה הטעם הא') בְּשֵׁם רַבּוֹ
מוֹהֲרָן - מוֹרִינוּ הַרַב רַבִּי נֹתָן שְׁפִירָא ז"ל
בְּסַפְרוֹ מַגְלֵה עֲמוּקוֹת (אופן קצנ), דִּשְׁר גְּדוֹל
שֶׁל טוֹמָאָה יֵשׁ בְּרַקִּיעַ - בַּשְּׂמַיִם, וְשִׁמּוֹ אֲמוֹן

צִוּוּנִים וּמְקוֹדוֹת

שְׂמִינֵי הַדְּבָרִים הוּא מִמָּה שֶׁבִּסְפָר אֵלִימָה (לְרַבֵּינוּ
מֵהַר"ם קִירוֹדוֹבִיטוֹ זצ"ל) פִּירַשׁ בְּכוּוֹנַת מֵאֵמֶר הַזּוֹהַר
(פְּרַשְׁתַּת בֵּא לֵג, א), זֶה לְשׁוֹנוֹ, הַעֲנִין הוּא כִּי יֵשׁ שֶׁר
אֶחָד בְּרַקִּיעַ וְנִקְרָא אֲמוֹן מְנוּא, וְהוּא שֶׁר גְּדוֹל שֶׁל
מִצְרַיִם, וְאָחֻז בְּיַד יַמִּין דָּם שֶׁל שְׂעִיר עֲזִים שֶׁהִיָּה
מְקַטְרֵג בַּהּ עַל מְכִירַת יוֹסֵף שֶׁשְׁחַטְמוֹ שְׂעִיר עֲזִים
בְּחַיִּים, וְכִי שֶׁמֵאֵל דָּם שֶׁל אֵיל, לְקַטְרֵג עַל עַקְדַת
יִצְחָק שֶׁהֶעֱלוּ אֵיל תַּמּוּרְתוֹ, וּבֵא מִשֶׁה רַבֵּינוּ ע"ה
שֶׁהִיָּה בְּעַל הַצֶּאֱן, וְהַעֲבִיר אֶת הָאֵיל מִצַּד שֶׁמֵאֵל
בְּשְׁחִיטַת שֶׁהָיָה שֶׁל פֶּסַח, דַּעַל יְדֵי קֶרְבֵּן פֶּסַח שֶׁהִקְרִיב
מִשֶׁה, גִּבְר גְּבִירָאֵל עַל אֲמוֹן מְנוּא, וְהַכֹּהֵן בִּידוֹ
הַשְּׂמַאֲלִית וְהַשְּׁלִיךְ מִידוֹ דָּם שֶׁל אֵיל דִּיצְחָק, א"כ כֹּל
זִמְן שֶׁהִיָּה בִּידוֹ דָּם הָאֵיל, חֲשַׁב בְּלַבּוֹ לְהַנִּיחַ וְלִהְיוֹת
מִלְקַטְרֵג בְּאִיזָה זִמְן שִׁירֵצָה שֶׁהוּא בְּטוֹחַ בִּידוֹ,
וְעַתָּה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם עַל יְדֵי הַקֶּרְבֵּן פֶּסַח שֶׁתִּקְנֶה
דָּם אֵיל, וּבֵא גְבִירָאֵל וְהַשְּׁלִיךְ מִידוֹ הַדָּם שֶׁל אֵיל,
אִז תִּתְחַלֵּל לִזְעוֹק זַעֲקָה גְּדוֹלָה וְמֵרָה עַל אֲבֵרָהִם
אֲבִינוּ ע"ה שֶׁמְעִיקָא נְגוּזָה הַעֲקִידָה עַל שֶׁלֹּא הַזִּמְנִין
עֲנִיִּים לְסַעוּדָה בְּיוֹם הַגְּמֵל אֶת יִצְחָק, וְגַם מִיַּת
שֶׁרָה עִי"ז נְגוּזָה, וְלִפְיֵךְ הִי"ל דִּין עַל זֶה
שֶׁלֹּא יִחְלִיפוּנוּ בְּאֵיל. וְאִז בְּמִקּוֹם אֲבֵרָהִם, נֹתָן הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא אֶת אֵיבּוֹ בִּיד הַשֶּׁטֶן, כִּי כִּבְר נִשְׁבַּע הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לִנְסוֹת עוֹד אֶת אֲבֵרָהִם כֹּלֵל.
הַעוֹלָה כִּי ע"י הַקֶּרְבֵּן פֶּסַח הַעֲבִירוּ אֶת הָאֵיל
מִיד שֶׁמֵאֵל, וְשְׂעִיר עֲזִים עַל מְכִירַת יוֹסֵף עֲדִיין הַדָּם
בִּיד יַמִּינוּ עוֹמֵד, וְנִפְרַע בְּחוֹרְבֵן בְּיוֹם שִׁזְוֵעוֹ שׁוֹמְרֵי
הַבֵּית אִז הַתְּעוּתוֹ אֲנָשִׁי הַחֵיֶל, וְהֵם עֲשִׂוֵּה הַרוּגִי
מְלוּכָה, עַכ"ל. [וְהֵשֵׁם אֲמוֹן מְנוּא, מוּבָא בִּירְמִיָּה (מוֹ,
כַּה), יֹאמֵר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פּוֹקֵד אֶל

יעקב אבינו דורש וחוקר אחריו, ובחכמתו הגדולה
היה נתודע היכן הוא, והיה פודה אותו בכל ממון
שבעולם. אבל כיון שנשחט השעיר, ועל ידי כן חשב
יעקב ש'חיה רעה אכלתהו', חדל מלחפש אחריו. ועיין
שם שביאר שגם מה שלא אכלוהו חי, היה חלק
מהעונש של יוסף [ודלא כמוזחי הניל], לפי שאחר
שנתקיימה בו מצות שחיטה, היה בדם זה גם ענין
רוחני, ולכן טעה יעקב וחשב שזהו דמו של יוסף. אך
אם היו מוציאים את דם השעיר שלא על ידי שחיטה,
היה יעקב מבחין שאין קדושה בדם זה ושאין זה דמו
של יוסף, והיה מחפש אחריו עד המצאו, עכת"ד.
ט. פירושו, שלכאורה לא היתה להם סיבה לשחוט
בפניו. ולהלן יבאר רבנו שאכן נתכוונו לרמוז לו בכך
על הדיבה שדיבר אל אביהם עליהם. י. זה לשון הורע
ברך, מצאתי ענין נחמד וטוב להשכיל בספר מ"ו איש
האלקים מוהר"ן ז"ל, דשר גדול יש ברקיע אמן מנוא,
והוא שר גדול של מצרים, ואחז ביד ימין שעיר עזים
שהיה מקטרג בה על מכירת יוסף ששחטו שעיר עזים,
וביד שמאל איל לקטרג על עקרת יצחק שהעלו איל
תמורתו, וכתוב (דברים כה, ד) 'לא תחסום שור בדישו',
דכבר נתנו לו את יצחק להקריבו, ובא משה רבינו
ע"ה שהיה בעל הצאן והעביר את האיל מצד שמאל,
בשחיטת שר של פסח, אבל שעיר עזים של מכירת
יוסף עדיין במקומה עומדת, ונפרע בחורבן הבית
ביום שיוזעו שומרי הבית, אז התעוותו אנשי חיל עם
עשרה הרוגי מלכות שניתנו אז לסמאל, כמו שרמזו
ז"ל (ובחים קט, ב) 'נורא אלוהים ממקדשך' (תהלים
סה, לו), אל תקרי ממקדשך אלא ממקודשך' ע"כ.
ובמדבר קדמות (להחיד"א, מערכת ק אות יג) כתב,

(ויקרא טו, כא) 'וַנִּתֵּן אֹתָם עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר',
'הֵן עָשׂוּ אָחִי אִישׁ שְׁעִיר' וכו'. (בראשית כו, יא).
לָבֵן כְּשֶׁמְכָרוּהוּ, מִיַּד שְׁחֲטוּ שְׁעִיר
עֲזִים לַפְּנִי, לָרְמוֹ לוֹ שְׁבִידָם יֵשׁ
כַּח לְהַנְצִיל מִיַּד הַשְּׁעִיר עַל יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם
הַטּוֹבִים, כִּי עַל יְדֵי הַשְּׁחִיטָה שֶׁהִיא
מִצְוָה, יִתְחַלֵּשׁ כַּח הַשְּׁעִיר.

וְלָפִי מָה שֶׁנִּכְתַּב לְקַמּוֹן (פרשת מקץ אות יז),
עַל פְּסוּק (בראשית מו, ה) 'הֲרַעַתְתֶּם
אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם', שְׂיוֹסָף הָיָה מִתְנַאֵה עַל
אָחִיו, בְּאִמְרוֹ, כִּי אֶלּוּלֵי הוּא, יִהְיוּ כָּל־
מְסוּרִים בְּיַד עָשׂוּ, כִּי יוֹסֵף הוּא שְׂמַנּוֹ שֶׁל
עָשׂוּ (ב"ר עג, ז), וְעָשׂוּ נִקְרָא 'שְׁעִיר', כְּמוֹ
שֶׁאִמְרוּ בְּמִדְרַשׁ רַבָּה (ב"ר סה, טו) עַל הַפְּסוּק

זרע שמשון המבאר

'וַנִּתֵּן אֹתָם עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר', שהפסוק
נדרש, שביום הכיפורים נותן הקב"ה את כל
עוונותיהם של ישראל על ראשו של עשו,
שנקרא 'שעיר', כמו שנאמר (בראשית כו, יא)
'הֵן עָשׂוּ אָחִי אִישׁ שְׁעִיר' וכו'. וְלָבֵן
כְּשֶׁמְכָרוּהוּ אחיו מפני שנאוהו, מִיַּד שְׁחֲטוּ
שְׁעִיר עֲזִים לַפְּנִי, לָרְמוֹ לוֹ שְׁבִידָם יֵשׁ כַּח
לְהַנְצִיל מִיַּד הַשְּׁעִיר - הרומז לעשו, לשוחטו
ולנצחו על ידי מעשיהם הטובים, גם בלי
כוחו של יוסף, כִּי עַל יְדֵי הַשְּׁחִיטָה שֶׁהִיא
מִצְוָה - שישחטוהו כדין כשירצו לאכלו,¹⁷
יִתְחַלֵּשׁ כַּח הַשְּׁעִיר - הרומז לעשו, וינצלו
ממנו.¹⁸

שחיטת השעיר,

רמז להחלשת כוחו של עשו על ידי השבטים

ויש לתרץ הטעם על ששחטו השעיר
כפניו,¹⁹ לָפִי מָה שֶׁנִּכְתַּב לְקַמּוֹן (פרשת מקץ אות
יז) עַל הַפְּסוּק (בראשית מו, ה) 'הֲרַעַתְתֶּם אֲשֶׁר
עָשִׂיתֶם', שְׂיוֹסָף הָיָה מִתְנַאֵה עַל אָחִיו
בְּאִמְרוֹ להם, כִּי אֶלּוּלֵי - אם לא הוא, יִהְיוּ
כָּל־מְסוּרִים בְּיַד עָשׂוּ - שיוכל לשלוט
ולהתגבר עליהם, כִּי יוֹסֵף הוּא שְׂמַנּוֹ - לוחמו
ומנצחו שֶׁל עָשׂוּ, כמבואר במדרש (ב"ר עג,
ז).²⁰ וְעָשׂוּ נִקְרָא 'שְׁעִיר', כְּמוֹ שֶׁאִמְרוּ
בְּמִדְרַשׁ רַבָּה (ב"ר סה, טו),²¹ עַל הַפְּסוּק
הָאִמּוֹר בַּעֲבוּדַת יוֹם הַכּוֹפְרִים (ויקרא טז, כא)²²

ציונים ומקורות

מסורת היא שאין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל
וכו'. ובגמרא (ב"ב כג, ב) אמרו, ראה יעקב אבינו
שאינן זרעו של עשו ממסר אלא ביד זרעו של יוסף,
שנאמר (עובדיה א, יח) 'וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף
לֶהָבֶה וּבֵית עֵשָׂו לֶקֶשׁ' וגו'.²³ לשון המדרש,
רבי יצחק אמר וכו', 'ונשא השעיר עליו' (ויקרא טו,
כב), זה עשו, שנאמר (בראשית כו, יא) 'הן עשו אחי
איש שעיר', 'את כל עונותם' עונות תם, שנאמר (שם
כה, כז) 'ויעקב איש תם'.²⁴ לשון הפסוק,
יְסַמֵּךְ אֶתְּךָ אֶת שְׁפֵי יְדֵי יְדֵי עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר חֲחִי
וְהַתְּוֹדָה עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת כָּל
פְּשָׁעֵיהֶם לְכָל חַטָּאתָם וְנָתַן אֹתָם עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר
וְשָׁלַח בְּיַד אִישׁ עֲתִי הַמְּדַבְּרָה, ע"כ. אך לפנינו
במדרש, דרש כן על הפסוק הסמוך שם (פכ"ב) 'וַיִּנְשָׂא
הַשְּׁעִיר עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנוֹתָם אֶל אֶרֶץ גִּזְרֵה וְשָׁלַח אֶת
הַשְּׁעִיר בְּמִדְבָּר'.²⁵ לשון הפסוק, וַיִּאֱמַר יַעֲקֹב
אֶל רַבְּקָה אִמּוֹ הֵן עָשׂוּ אָחִי אִישׁ שְׁעִיר וְאֲנִכִי אִישׁ
חָלֵק'. יח. היינו שלכך שחטוהו ולא התגוהו,
שנתכוונו לרמוז שעל ידי קיום המצוות - מצות
שחיטה, היפך ממה שאמר יוסף עליהם שהם אוכלים

אִמּוֹן מִנָּא וְעַל פְּרָעָה וְעַל מְצָרִים וְעַל אֲלֹהֵיהָ וְעַל
מַלְכֵיהָ וְעַל פְּרָעָה וְעַל הַבְּטָחִים בּוֹ. ושם פירש רש"י,
ש'אמון' הוא לשון גדולה, ו'אמון מנוא', היינו השר
של אלכסנדריא של מצרים. וראה עוד בצרור המור
(פרשת וארא ד"ה תנו לכם) שכתב ז"ל, ומי היאור
שנהפכו לדם, הוא סימן למפלת אלהי מצרים, שהוא
התנין הגדול הרובץ בתוך יאוריו, הוא אמון מנוא, בן
צירעה שר השדים המוזכר בדבריהם, והוא היה רב
שלהם ובו היו עושין כל פעולותיהם].
יא. ובהמשך הדברים (ד"ה ובוה) יתורץ על פי דרך
זה, גם ענין אחיזת השעיר לקטרג בו על ישראל.
יב. לשון הפסוק, 'הלא זה אשר ישמה אדני בו והוא
נחש נחש בו הרעתם אשר עשיתם'. יג. שם
כתוב קצת בענין אחר, שיוסף - כשהיה משנה למלך
במצרים - טען על אחיו היאך מכרוהו, והרי הוא היה
שטנו של עשו וכו', עיין שם.
יד. לשון המדרש, 'ויחיה כאשר ילדה רחל את יוסף' (בראשית ל,
כה). כיון שנולד יוסף, נולד שטנו של עשו, שנאמר
(שם) 'ויאמר יעקב אל לבן שלחני ואלכה אל מקומי
ולאצרי', דאמר רב פנחס בשם רבי שמואל בר נחמן,

שֹׁנָאִים לְיוֹסֵף, יְהִי מַחְמַת שְׂרָאוּ בֹּ
אִיזוֹ עֲבָרָה שְׁמִצּוּחַ לְשִׁנְאוֹתוֹ, בְּדֹאמְרִינָן
בְּפִסְחִים (ק"ג, ב), וְשָׂמָא גַם הוּא יִשְׁנָאֵהוּ
כְּמוֹתָם. לָכֵן הֵבִיא דְבַתָּם שְׁהִי אֹכְלִים
אֲבָר מִן הַחֵי, לְרַמּוֹ לֹא שְׁזַה אִינּוּ אֶלָּא
מַחְמַת טַבַּע הָאֲכֹרִיּוֹת הַנּוֹלָד בְּהֵם
בְּאִכִּילַת אֲבָר מִן הַחֵי.

וּבְלִפֵּי מַה שְׁכַתְּבוּ הַמְּפָרְשִׁים (מורה
נבוכים ח"ג פמ"ח; ספר החינוך מצוה
תנב), שְׁטַעַם אֶסּוּר אֲבָר מִן הַחֵי הוּא, פְּדִי
שְׁלֵא יִתְהַוֶּה בְּנֵו מִדַּת אֲכֹרִיּוֹת הַמְּגֻנָּה,
יֵשׁ לֹאמֵר, שְׂיוֹסֵף סֵפֶר לֹאבִיּו שְׁהִי
אֹכְלִים אֲבָר מִן הַחֵי, שְׁהִיָּה מִתְּרָא פֶּן
יִחְשַׁב אָבִיו בְּלִבּוֹ, שְׁהַטַּעַם שְׁפָל אַחִיו

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

מַחְמַת שְׂרָאוּ בֹּ שַׁעֲשָׂה אִיזוֹ עֲבָרָה, שְׁמִצּוּחַ
לְשִׁנְאוֹתוֹ עֲבוּר הַעֲבִירָה, בְּדֹאמְרִינָן בַּגְּמָרָא
בְּפִסְחִים (ק"ג, ב), שֶׁהֲרֹואָה חֲבִירוֹ שַׁעֲבַר
עֲבִירָה, מִצּוּחַ לְשִׁנְאוֹתוֹ. וְעַל כֵּן שְׂמָא גַם הוּא
- יַעֲקֹב יִשְׁנָאֵהוּ לְיוֹסֵף בְּמוֹתָם עֲבוּר הַעֲבִירָה.
לָכֵן הֵבִיא יוֹסֵף אֶל יַעֲקֹב, דְּבַתָּם הֲרַע שֶׁל
הַשְּׁבִטִים, שְׁהִי אֹכְלִים אֲבָר מִן הַחֵי
וּמִתְנַהֲגִים בְּמִדּוֹת אֲכֹרִיּוֹת, לְרַמּוֹ לֹא שְׁזַה -
שִׁנְאוֹתָם אוֹתוֹ, אִינּוּ אֶלָּא מַחְמַת טַבַּע
הָאֲכֹרִיּוֹת הַנּוֹלָד בְּהֵם בְּאִכִּילַת - עַל יַדֵּי
אִכִּילַת אֲבָר מִן הַחֵי, לְפִי שֶׁהַעוֹשָׂה מַעֲשֵׂה
אֲכֹרִי, גּוֹרֵם שְׂיוּלֵד בְּטַבַּעוֹ מִדַּת הָאֲכֹרִיּוֹת,²⁰
אֲךָ לֹא מַחְמַת שְׂרָאוּ בֹּ אִיזַה דְּבַר עֲבִירָה, וְעַל
כֵּן אֵין רֵאוּי שִׁשְׁנָאֵהוּ יַעֲקֹב כְּמוֹתָם.

צִיּוּנִים וּמְקוֹדוֹת

מִשְׁרֵשֵׁי הַמִּצְוָה, כְּדִי שֶׁלֹּא נִלְמַד נִפְשָׁנוּ בְּמִדַּת
הָאֲכֹרִיּוֹת שֶׁהִיא מִדָּה מְגֻנָּה בִּיּוֹתֵר, וּבִאֲמַת שֶׁאֵין
אֲכֹרִיּוֹת בְּעוֹלָם גְּדוֹל, מִמִּי שִׁיחְתוּךְ אֲבָר אוֹ בֶּשֶׂר
מִבְּעַל חַיִּים בְּעוֹדֵנוּ חַיִּי לְפָנֵינוּ, וַיִּאֲכַלְנוּ.
כַּב. שְׁפִירוֹשׁ הַפְּסוּקָה הוּא, לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ בְּעוֹד
שֶׁהַנֶּפֶשׁ עִם הַבֶּשֶׂר. כַּג. עַל פִּי לְשׁוֹן הַחִינוּךְ
שֶׁם. כַּד. לְשׁוֹן הַגְּמָרָא, אֶלָּא פְּשִׁיטָא שׁוֹנָא
יִשְׂרָאֵל, וּמִי שְׂרִיא לְמַסְנִיָּה (וְכִי מוֹתֵר לְשִׁנְאוֹתוֹ),
וְהַכְּתִיב (וִירָא יֵט, יז) 'לֹא תִשְׁנָא אֶת אַחִיךָ בְּלִבְבְּךָ'
וְכוּ', אֶלָּא לֹא כִי הֵאֵי גּוֹנוֹא דְּחִזּוּא בֵּיה אִיהוּ דְּבַר
עֲרוּה, רַב נַחְמָן בְּרִי יַעֲזֻק אָמַר, מִצּוּחַ לְשִׁנְאוֹתוֹ,
שְׁנָאֵמֵר (מְשַׁלִּי ח, יג) 'יִרְאֵת ה' שְׁנָאֵת רַע'.
כַּה. בְּסִפְרֵי הַחִינוּךְ (מִצּוּחַ טו, וּמִצּוּחַ ל) כְּתַב, שֶׁהָאֲדָם
נִפְעַל כְּפִי פְּעוּלוֹתָיו, עֵינֵין שֶׁם שְׂבִיאוֹר בּוֹזָה טַעַם אִיסוּר
שְׂבִירַת עֲצָם בְּאִכִּילַת הַקֶּרֶבֶן פְּסַח. וְכֵן כְּתַב בְּאוּר
הַחַיִּים (דְּבָרִים יג, יח) לְגַבִּי הִרִיגַת אֲנָשִׁי עֵיר הַנִּדְחַת
וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, לְפִי שְׂצִיּוּחַ עַל עֵיר הַנִּדְחַת שִׁיְהַרְגוּ כָּל
הַעֵיר לְפִי חֶרֶב וּפְּעוּלוֹתָם, מַעֲשֵׂה הַזֶּה יוֹלֵדֵי

יוֹסֵף טַעַן שֶׁאִחֵי אֹכְלִים אֲבָר מִן הַחֵי וְנַעֲשׂוּ אֲכֹרִים
וְשׁוֹנָאִים אוֹתוֹ

וּבְלִפֵּי²¹ - וְעַל פִּי מַה שְׁכַתְּבוּ הַמְּפָרְשִׁים
(מורה נבוכים ח"ג פמ"ח, ספר החינוך מצוה תנב)²⁰,
שְׁטַעַם אֶסּוּר אִכִּילַת אֲבָר מִן הַחֵי - לֹאכּוֹל
אֲבָר שֶׁנַּחְתֵּךְ מִבְּעַל חַי בְּעוֹדֵנוּ חַי, כְּכַתּוּב
(דְּבָרִים יב, כג) 'לֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבֶּשֶׂר'²²
הוּא, פְּדִי שְׁלֵא יִתְהַוֶּה בְּנֵו מִדַּת הָאֲכֹרִיּוֹת
הַמְּגֻנָּה, שֶׁאֵין אֲכֹרִיּוֹת גְּדוּלָה בְּעוֹלָם, מִמִּי
שִׁיחְתוּךְ אֲבָר אוֹ בֶּשֶׂר מִבְּעַל חַיִּים בְּעוֹדֵנוּ חַי
לְפָנֵינוּ וַיִּאֲכַלְנוּ²³, וְלִפִּי זֶה יֵשׁ לֹאמֵר, שְׂיוֹסֵף
סֵפֶר לֹאבִיּו שְׁהִי אַחִיו אֹכְלִים אֲבָר מִן הַחֵי,
מִפְּנֵי שְׁהִיָּה מִתְּרָא, פֶּן יִחְשַׁב אָבִיו בְּלִבּוֹ,
שְׁהַטַּעַם שְׁפָל אַחִיו שֹׁנָאִים לְיוֹסֵף, יְהִיָּה

אֲבָר מִן הַחֵי וַאֲיֵנָם מְקִימִים אֶת הַמִּצְוֹת, יִנְצַחוּ אֶת
עַשׂוֹ. וּבְמִדְרַשׁ שְׁכַל טוֹב (בְּרֵאשִׁית לוֹ סִימָן לֹא) אָמַר,
וַיִּשְׁחַטּוּ שְׁעִיר עִזִּים, וַאֲף עַל פִּי שְׁצִרִיכִין לְדָם וְלֹא
לְבֶשֶׂר, לֹא נִהְיָו בּוֹ מִנְהַג הַפֶּקֶר וְשַׁחְטוּהוּ, זֶה
שְׁדִרְשִׁינָן בְּיֹצֵא יוֹסֵף אֶת דְּבַתָּם (בְּרֵאשִׁית לוֹ, ב).
יב. יֵשׁ לְהַעֲרִי, הֲרִי בְּמִדְרַשׁ (ב"ר עג, ז) מְבֹאֵר שֶׁעַשׂוֹ
יְפוֹל בְּיַד בְּנֵיהֶם שֶׁל רַחֵל. וַיֵּשׁ לִישֵׁב, שֶׁהַשְּׁבִטִים לֹא
סָבְרוּ כְּמִדְרַשׁ זֶה. וְעוֹד יֵשׁ לֹאמֵר, אֲף לְדַבְרֵי הַמִּדְרַשׁ
שֶׁדִרְשׂוּ שֶׁכָּךְ עֲתִיד לְהִיּוֹת, מְכַל מְקוֹם הֵם סָבְרוּ אִינּוּ
יִכּוֹל לְהַתְּגַאוֹת עֲלֵיהֶם, מַחְמַת שְׁגָם בְּכוּחָם לְנִצַּח אֶת
עַשׂוֹ. כ. עֲתָה בֹא רְבִינוּ לִישֵׁב, שְׁחֵי קוֹשִׁיּוֹתָיו
בְּדַבְרֵי רַש"י, מַה נִּלְקַח יוֹסֵף בְּשַׁחֲטוֹת הַשְּׁעִיר, וּמִדּוּעַ
שַׁחְטוּהוּ בְּפָנָיו [מְלַבֵּד מַה שְׁחִירֵץ לְעֵיל בְּסִמּוֹךְ הַטַּעַם
שֶׁשַׁחְטוּהוּ בְּפָנָיו]. כַּא. לְשׁוֹן הַמּוֹרָה נְבוּכִים,
וַאֲמַנָם טַעַם אֲבָר מִן הַחֵי הוּא הִיּוֹתוֹ מְקַנָּה וּמִלְמַד
אֲכֹרִיּוֹת, וְעוֹד שֶׁכֵּן הִיוּ עוֹשִׂים אִז מַלְכֵי הַגּוֹיִם, וְגַם
לְעַבּוּדָה זֶרֶה הִיוּ עוֹשִׂים כֵּן. ר"ל שֶׁהִיוּ חוֹתְכִין מִן
בְּהֵמָה אֲבָר יָדוּעַ וְאוֹכְלִים אוֹתוֹ. וְלְשׁוֹן הַחִינוּךְ,

רָעָה אֶכְלָתְהוּ' (בראשית לו, לג). דָּאָם אִיתָא שְׁיֹסֵף הָיָה צָדִיק, לֹא הָיָה לוֹ לַיַּעֲקֹב לַעֲלוֹת בְּדַעְתּוֹ סִבָּא זֶה פְּלִל, שְׁהָרִי קְוִימָא לָן (שבת קנא, ב), אִין חָיָה רָעָה שׁוֹלְטַת בְּאָדָם אֵלֶּא אִם פֶּן נִדְמָה לוֹ כְּבַהְמָה. אֵלֶּא וַדָּאי צְרִיף לֹאמַר, שְׁלָפִי

אֲמַנָם עָתָה בְּמִכְרָתוֹ רָצוּ לְהִרְאוֹת לוֹ, שְׁאֲדַרְבָּא הֵם מִתְנַהֲגִים בְּמִדַּת הִרְחַמְנוּת, וְהוּא סִימָן שְׁלֹא אָבְלוּ אֲבָר מִן הַחֵי, שְׁהָרִי הֵם שׁוֹחֲטִים אֶת הַשְּׂעִיר לְפִי שְׂדָמוּ דוּמָה לְדָם אָדָם (ב"ר פד, יט), וּבְזָה יְהִיָּה סוֹבֵר יַעֲקֹב שְׁחִיָּה

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

שום עבירה שיש לשנאותו משום כך, ואחיו שנאוהו בחינם מחמת מדת האכזריות שנולדה בהם מחמת אכילת אבר מן החי, וכדברי יוסף אל אביו, אם כן, לֹא הָיָה לִי לַיַּעֲקֹב לַעֲלוֹת בְּדַעְתּוֹ סִבָּא זֶה בְּדָל שְׁחִיָּה רַעָה טרפה אותו¹¹, שְׁהָרִי קְוִימָא לָן - קבעו בגמרא (שבת קנא, ב)¹², שְׁאִין חָיָה רָעָה שׁוֹלְטַת בְּאָדָם לטרפו, אֵלֶּא אִם פֶּן נִדְמָה לִי הָאָדָם בעיני החיה כֵּאלוֹ הוּא בְּהֵמָה, אבל כל זמן שהוא נדמה לו כאדם, אִין חָיָה שׁוֹלְטַת בו. והטעם, לפי שהאדם נברא בצלם דיוקן יוצרו, ככתוב (בראשית ט, ו) 'פִּי בְּצֶלְמִי אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם', וכל זמן שנמצא עליו דמות תבניתו יתברך, אימתו מוטלת על החיות והבהמות, וכשהאדם אינו עושה רצונו של מקום, מסתלק מעליו הצלם הזה, והוא נדמה בעיני החיה כבהמה, והיא מושלת בו¹³.

אֵלֶּא וַדָּאי שממה שיעקב יהיה סבור שיוסף נטרף על ידי חיה רעה, צְרִיף לֹאמַר,

בשחיטת השעיר כשמכרוהו ולא הרגוהו, נתפרסם שיוסף דיבר לשון הרע

אֲמַנָם עָתָה בְּמִכְרָתוֹ, רָצוּ הַשְּׁבִטִים לְהִרְאוֹת לוֹ לְיוֹסֵף, שְׁאֲדַרְבָּא, הֵם מִתְנַהֲגִים בְּמִדַּת הִרְחַמְנוּת, ואינם שונאים אותו בחינם. וְהָרִי זֶה הוּא סִימָן וְהוֹכַחָה לְיוֹסֵף שְׁלֹא אָבְלוּ אֲבָר מִן הַחֵי, וממילא לא נולדה בטבעם מדת האכזריות, כמו שדיבר עליהם, שְׁהָרִי הֵם שׁוֹחֲטִים אֶת הַשְּׂעִיר בְּשִׁבִיל לְטַבּוֹל בְּדָמוֹ אֶת הַכְּתוּנָת שֶׁל יוֹסֵף, לְפִי שְׂדָמוּ שֶׁל הַשְּׂעִיר דוּמָה לְדָם הָאָדָם, ככתוב במדרש (ב"ר פד, יט), וּבְזָה יְהִיָּה סוֹבֵר יַעֲקֹב כְּשִׂירָאָה אֶת הַכְּתוּנָת שֶׁל יוֹסֵף כְּשִׂירָאָה טַבּוֹלָה בְּדָם הַשְּׂעִיר, ויחשוב שהיא טבולה בדמו של יוסף, שְׁחִיָּה רָעָה אֶכְלָתְהוּ' - טרפה את יוסף, ככתוב (בראשית לו, לג) 'וַיִּפְרָה וַיֵּאמֶר כְּתֹבָתִי בְּנֵי חַיָּה רָעָה אֶכְלָתְהוּ וְטָרַף טָרַף יוֹסֵף'.

דָּאָם אִיתָא - אם אכן אמת הדבר שְׁיֹסֵף הָיָה צָדִיק - ולא דיבר לשון הרע, ולא עבר

ציונים ומקורות

חייב מיתה, ושינאתם עליו אינו בסתם, אלא מן הדין, וא"כ ממה שהם לא הרגוהו אלא מכרוהו, יתוודע רחמנותם וכו', וכדלהלן בהמשך דברי רבנו. כז. לשון הגמרא, דאמר רמי בר אבא, אין חיה שולטת באדם עד שנדמה לו כבהמה, שנאמר (תהלים מט, יג) 'אדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו'. כח. על פי תורת חיים (פנהדרק לח, ב ד"ה אוק), עיני שם שהאריך, וסיים שם ז"ל, 'שכל מי שאינו עושה רצונו של מקום, הצלם ההוא נסתלק ממנו, ואין לו דמות אדם אלא דמות בהמה, ולכן החיה שולטת עליו'.

טבע האכזריות בלב האדם, כמו שספרו לנו הישמעאלים כת הרוצחים במאמר המלך, כי יש להם חשק גדול בשעה שהורגים אדם, ונכרתה מהם שורש הרחמים והיו לאכזרו וכו'. כז. היינו, שממעשה השבטים בשליחת הכתונת ליעקב, נראה שהיו בטוחים בכך שיעקב יאמר שחיה רעה אכלתהו, ובדאי היינו משום שהם היו סבורים שהוא רשע שחייב מיתה, ולכן יתכן שהיה תשלוט עליו, שאם לא כן, בודאי לא יאמין יעקב שכך אירע לו, שהרי אין חיה שולטת במי שהוא צדיק, וממילא ממעשיהם עתה בשחיטת השעיר, הביין יוסף שהם סוברים שהוא

בְּמַעֲשֵׂה זֶה שֶׁהוּא חָטָא וְסַפֵּר לְשׁוֹן
הָרַע עֲלֵיהֶם.

וּבָזָה יִתְרָן, לָמָּה אוֹתוֹ הִשָּׁר הָיָה
לֹאֲקַח בְּיָדוֹ דְּוָקָא שְׁעִיר לְקַטְרֵג
וְכוּ, מִפְּנֵי שֶׁהִשְׁכַּחְתִּים שְׁחַטוּ הַשְּׁעִיר

מַעֲשֵׂיו הָיָה חַיֵּב מִיתָה, שֶׁהִמְסַפֵּר לְשׁוֹן
הָרַע רָאוּי לְהַשְׁלִיכוֹ לְלִבָּיִם (פסחים ק"ח,
א), וּמִן הַדִּין הָיוּ יְכוּלִים הֵם לְהַרְגוֹ,
וּמָה שֶׁמְכַרְוָהוּ לֹא הָיָה אֲלָא מְמַדַּת
רַחֲמָנוּת. וַיִּוֹסֵף נִלְקָה, שְׁנַתְּפָרְסֵם

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

'חיה רעה' וגו', שהאמין שאינו צדיק, וקיבל
את דבריהם שחיה אכלה אותו, בכך נודע
שֶׁהוּא חָטָא וְסַפֵּר לְשׁוֹן הָרַע עֲלֵיהֶם, שאמר
עליהם שהם נעשו אכזרים על ידי שאכלו
אבר מן החי, והרי הוברר הדבר שאינם
אכזריים, ובכך היה בזיון ליוסף²⁷.

שר הטומאה הראה עם השעיר
שהשבתים ויתרו על כוחו של יוסף

וּבָזָה²⁷ יִתְרָן, לָמָּה אוֹתוֹ הִשָּׁר אִמּוֹן
מְנוּא, הָיָה לֹאֲקַח בְּיָדוֹ דְּוָקָא שְׁעִיר לְקַטְרֵג
וְכוּ, על מכירת יוסף, אף שלכאורה לא היתה
שחיטתו מעיקר המכירה. מִפְּנֵי שֶׁהִשְׁכַּחְתִּים
שְׁחַטוּ הַשְּׁעִיר כַּמְצוּתוֹ, כַּדִּי לְרַמּוֹ בְּכֵן שִׁישׁ

שְׁפָיִי מַעֲשֵׂיו של יוסף שלא היה צדיק ודיבר
לשון הרע על אחיו, הִנֵּה יוֹסֵף חַיֵּב מִיתָה²⁸,
משום שֶׁהִמְסַפֵּר לְשׁוֹן הָרַע, רָאוּי לְהַשְׁלִיכוֹ
לְלִבָּיִם - שִׁיהַרְגוּהוּ וַיִּאֲכַלְוּהוּ, כמו שאמרו
בגמרא (פסחים ק"ח, א)²⁹, ולכן נסתלק מעליו
הצלם אלוקים ושלטה בו חיה רעה³⁰. וּמִן
הַדִּין הָיוּ יְכוּלִים הֵם - הַשְּׁבֵטִים עֲצָמָם
לְהַרְגוֹ, וּמָה שֶׁמְכַרְוָהוּ לִישְׁמַעְעָלִים וְלֹא
הַרְגוּהוּ, לֹא הָיָה אֲלָא מְמַדַּת רַחֲמָנוּת, נמצא
שהם לא היו אכזרים כפי שהיה יוסף
סבור³¹. וַיִּוֹסֵף נִלְקָה - נִעֲנַשׁ בַּשְּׁחִיטָה הַשְּׁעִיר
עֲזִים, שְׁנַתְּפָרְסֵם בְּמַעֲשֵׂה זֶה, הֵינּוּ עַל יְדֵי
שחיטתם את השעיר ודברי יעקב שאכן אמר

ציונים ומקורות

שמת על ידי חיה רעה, הרי זה סימן שהם סוברים
בכירור שמחמת חטאו הוא דומה לבהמה ואין בו
צלם אלקים, והיינו שהוא חייב מיתה לשיטתם, ומכח
זה הוכיחו לו את מדת רחמנותם היפך מה שהוא טען
עליהם, כי הרי עתה מותר להם להורגו, ומכל מקום
הם אינם הורגים אותו אלא מוכרים אותו, וגם היה
במעשה שחיטת השעיר עונש ליוסף, וכדלהלן
בהמשך דברי רבנו. ²⁷ ולכאורה עדיין לא
מבורר לפי דברי רבינו, מהו ביאור סוף דברי רש"י
שכתב 'על אבר מן החי וישחטו שעיר עיזים, ולא
אכלוהו חי', שהרי עיקר ההוכחה שיוסף חטא, הוא
ממה שסבר יעקב על ידי דם השעיר שנשחט, שיוסף
נטרף על ידי חיה, ובוזה נתפרסם שיוסף חטא, ומה
הוסיף לזה מה שלא אכלוהו חי. ויתכן לומר שכוונתו
לומר שנענש בזה מדה כנגד מדה, שבאותו הדבר
שחשד אותם, שיש בהם מדת אכזריות, שאוכלים
אבר מן החי, במעשה זה עצמו שהם שחטו ולא אכלו
חי, נתגלה קלונו ונתפרסם הדבר שהוא חטא. [ולפי
תחילת דבריו שביאר שנתכוונו בשחיטתם לרמוז
שיש בידם מצות שחיטה, מובן מאד מה שדקדק
רש"י וכתב ששחטוהו כמצוותו ולא אכלוהו חי, ולכך
יש להם זכות מצות שחיטה, ואינם זקוקים לכוחו
וזכותו]. ²⁸ כוונת רבינו לסיים על פי תירוצו
הראשון בטעם ששחטו לפניו את השעיר, מפני שרצו

כט. שמי שחייב מיתה, מסתלק מעליו הצלם
אלוקים, כמו שכתב רש"י (שבת ס"ה כד"ה כד"ה).
²⁹ לשון הגמרא, ואמר רב ששת משום רבי אלעזר בן
עזריה, כל המספר לשון הרע, וכל המקבל לשון הרע,
וכל המעיד עדות שקר בחבירו, ראוי להשליכו
לכלבים, שנאמר (שמות כ"ג, ל) 'לכלב תשלכון אותו',
וכתיב בתריה (שם כ"ג, א) 'לא תשא שמע שוא', וקרי
ביה 'לא תשיא'. ³⁰ ראה מאירי (מכות כ"ג, א
ד"ה כל המספר) שביאר, שהמספר לשון הרע וכו' וכל
כיוצא בזה 'אינו בצורת האדם העצמית, ואינו ראוי
להקרא אדם אחר המות, נמשל כבהמות נדמה', ע"כ.
ומבואר בדבריו כדברי רבינו, שהמספר לשון הרע,
מסתלק מעליו הצלם אלקים [אלא שלפירוש המאירי,
ראוי להשליכו לכלבים היינו אחר מיתתו, ואילו
מדברי רבינו מבואר שדברי הגמרא הם אמילו בחייו].
³¹ בדברי רבינו מבואר, שבא ליישב שייכות
שחיטת השעיר עיזים עם העונש ליוסף, שעיקר
ההוכחה שאינם אכזריים הוא ממה שמכרוהו ולא
הרגוהו אף שהוא חייב מיתה מפני שדיבר לשון הרע,
ומה שאמרו חז"ל שבמה ששחטו שעיר עיזים היה
תשובה כנגד טענת יוסף [ולכאורה קשה, בשחיטת
שעיר עיזים פעם אחת, מה ראה יש שהם נמנעים ככל
אכילתם מאכילת אבר מן החי], היינו שבכך ששחטו
את השעיר בשביל דמו, והיו בטוחים שיעקב יאמין

לְרִמּוֹ שְׂיֵשׁ בְּיָדָם מְצוֹת לְהַנְצִיל מֵעֲשׂוֹ. וְלֵאחֶר מִיתַתֶּם, שְׁלֹא הָיָה בְּיִשְׂרָאֵל כָּל פֶּה זָכוֹת, אִזְ לָקַח בְּיָדוֹ הַשְּׁעִיר וְכוּ'.

וַעֲדִין יֵשׁ לְדָקְדָק עַל מַה שֶּׁפָּתַב (רש"י בראשית לו, ב), שְׁעַל הַדְּבָה שְׁחֻשׁוּדִים עַל הַעֲרִיּוֹת, וְיִתְשָׂא אֶשֶׁת

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאָר

שחטא במה שדיבר עליהם לשון הרע, על ידי שיעקב האמין ואמר שחיה רעה אכלתהו, ואם כן, הרי זה סימן שאינו צדיק. ושחטו את השעיר לפניו דווקא, בכדי להראות לו שהם רחמנים בכך שלא הרגוהו אף שהם סבורים שהוא חייב מיתה מן הדין¹⁵.

דקדוק שהתגרות אשת פוטיפר ביוסף גרמה שזכה למלוכה וַעֲדִין יֵשׁ לְדָקְדָק עַל מַה שֶּׁפָּתַב רש"י (בראשית לו, ב), שְׁעַל הַדְּבָה שְׁחֻשׁוּדִים עַל אַחֵי שְׁחֻשׁוּדִים עַל הַעֲרִיּוֹת, לָקַח שֵׂאֶת פוטיפר התגרתה ביוסף להכשילו באיסור אשת איש, ככתוב וְיִתְשָׂא אֶשֶׁת אֲדֹנָיו אֵת יְעִנְיָהּ וְכוּ' (בראשית לט, ז)¹⁷.

ציונים ומקורות

שכל ענין שחיטת השעיר היה לרמוז כנגד הנצחון שלהם על עשו, ומשום כן כשבא לקטרג על עון מכירת יוסף תופס את השעיר כדי לכלול גם ענין זה שרמזו השבטים בעת השחיטה¹⁶. וכן מתורצים כל הקושיות [כפי הסדר שכתבם רבנו]:

א. הקושיא השניה מדוע שחטו השעיר בפניו, מתורצת, שהם שחטו את השעיר לפניו דווקא, להראות לו שגם בלעדיו יתגברו על כוחו של עשו בכח מצות שחיטה. ועוד, בכדי להראות לו שהם עתידים לטבול בדמו את כתונתו על דעת שיעקב בוודאי יאמר שחיה רעה אכלתהו, והרי זה סימן שאינו צדיק, ואם כן מוכח שהם רחמנים בכך שלא הרגו אותו אף שהם סבורים שהוא חייב מיתה מן הדין. ב. הקושיא הראשונה מה נלקח בשחיטת השעיר, מיושבת, שיוסף נענש על ידי שחיטת השעיר, שבזה נתפרסם שחטא במה שדיבר עליהם לשון הרע, שהרי אינם אכזריים כפי שמוכח ממה שלא הרגוהו. ג. השר של מצרים מקטרג עליהם דוקא על ידי השעיר, לפי שבזה הראו שרק על ידי המצוות מנצחים את עשו, וגם שהראו שאינם חפצים בכוחו של יוסף לנצח את עשו, ומחשבתם זו גרמה להם למוכרו. ויש לעיין בעיקר פירושינו בדברי רבינו, שכתב ליישב קושיותיו בשני דרכים, ואין שייכות בין שני העניינים, מה שכתב אודות קיום מצות השחיטה להנצל מעשו, ומה שכתב בענין האכזריות שדיבר

בְּיָדָם מְצוֹת לְהַנְצִיל מֵעֲשׂוֹ, ואינם צריכים להגיע לכוחו של יוסף.

וְלֵאחֶר מִיתַתֶּם שֶׁל הַשְּׁבֻטִים, שְׁכַבְרָא הָיָה בְּיִשְׂרָאֵל כָּל פֶּה זָכוֹת - שהואיל ומתו לא היו מגינים על ישראל בצדקותם ובמצוות שהיו מקיימים, אִזְ לָקַח בְּיָדוֹ הַשְּׁעִיר וְכוּ', כדי לקטרג על ישראל ולהזכיר את מה שהראו בשחיטתו, שרק בכח המצוות שהם מקיימים יוכלו לגבור על כוחו של עשו, והואיל שנתבטלה זכות השבטים, ועתה ישראל אין מקיימים המצוות, אפשר לנצחם¹⁸.

ומבואר לפי ביאורו של רבינו, שיוסף נענש על ידי שחיטת השעיר, שבזה נתפרסם

לרמוז לו שאינם צריכים לכוחו כדי לנצח את עשו. ובאמת מקום דברי רבינו אלו הוא לעיל [קודם ביאורו על ענין האכזריות שבאכילת אבר מן החי], אלא מאחר שכתב תירוץ אחד בביאור הענין ששחטו את השעיר לפניו, הוסיף לבאר עוד תירוץ ובכך יישב גם את קושייתו הראשונה, וכדרכו בכל מקום לתרוץ על ראשון ראשון, ואז שב ליישב את הקושיה הג' בדברי המגלה עמוקות. ויתכן לפרש שכל דברי רבינו הם המשך אחד, שעוסק ליישב דקדוק לשון רש"י, וממילא מובן בפשיטות המשך וחיבורו דבריו שסמך לתרוץ שתי קושיותיו הראשונות, ובכך יתיישבו על נכון דקדוק כל דברי רש"י, ולאחר מכן תרוץ קושייתו השלישית בענין הקטרוג¹⁹.

עוד, שאחז השעיר להזכיר מה שהוכיחו במעשיהם שאינם רוצים להשתמש בגבורתו של יוסף להיות שטנו של עשו, וכיון שאינם חפצים בכוחו של יוסף, ח'ו ניתן הכח לנצחם. ויש לבאר על פי פשטות לשון מוהר"ן שהביא רבינו שהקטרוג הוא על עון 'מכירת יוסף', שכיון שמחשבתם זו שאינם זוקקים לכוחו והוא מתנשא עליהם שלא כדין, היא גרמה להם לשנוא אותו ולמכרו, כיון שלדעתם אין להם צורך בו, וממילא במעשה שחיטת שעיר זה מתעורר ביותר החטא של המכירה. ונרבעו רק הרחיב לבאר מדוע בכדי לעורר חטא מכירת יוסף אוהזו המקטרג את השעיר, שלכאורה זה דבר צדדי, על כך ביאר רבנו

וַיֵּשׁ לְוֹמֵר, מִכָּל מְקוֹם מִיַּד הַרְהוּר לֵאמֹר
 יֵצֵא, בְּדַאמְרִינָן בְּסוּטָה (לו, ב; ועיין
 תנחומא וישב סימן ט), מְלַמֵּד שְׁעָלוּ שְׁנֵיהֶם
 לְמַטָּה עֲרָמִים וְכוּ'.

אֲדַנְיוּ אֶת עֵינֵיהּ וְכוּ' (בראשית לט, ז), וְהָלֵא
 אֲדַרְבָּא, זֶה הָיָה שָׁבַח לוֹ, שְׁזָכָה לְמַלּוּכָה
 בְּשִׁבְלֵי זֶה, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ בְּמִדְרַשׁ רַבָּה
 (ב"ר ז, ג), פָּה שְׁלֵא נִשְׁק בְּעֵבְרָה וְכוּ'.

זרע שמשון המבואר

העונשים השונים שבאו על יוסף מהתגרות אשת פוטיפר
 וַיֵּשׁ לְוֹמֵר, שֶׁמִּכָּל מְקוֹם מִיַּד הַרְהוּר
 עבירה לא יצא יוסף^ט, אלא נכשל בהרהור
 עבירה בשעת הנסיון, בְּדַאמְרִינָן בְּגִמְרָא
 סוּטָה (לו, ב; ועיין תנחומא וישב סימן ט)¹⁰,
 שהפסוק (בראשית לט, יב) וְתִתְפַּשֶּׁהוּ בְּבִגְדוֹ
 לֵאמֹר שְׂכָבָה עִמִּי, מְלַמֵּד שְׁעָלוּ שְׁנֵיהֶם
 לְמַטָּה עֲרָמִים וְכוּ'¹¹, הרי שמתחילה בא
 יוסף לידי הרהור עבירה, אלא שאחר כך
 עמד בנסיון וניצל מהעבירה עצמה. ומה
 שהזדמן לו זה המעשה שממנו בא להרהור
 עבירה, היה עונש על מה שהוציא דיבה
 על אחיו, באמרו שהם חשודים על
 העריות¹².

וקשה, וְהָלֵא אֲדַרְבָּא, זֶה - המעשה עם
 אשת פוטיפר שיוסף עמד בניסיון ולא נכשל
 בה, הִנֵּה שָׁבַח לוֹ לְיוֹסֵף, שְׁזָכָה לְמַלּוּכָה -
 להיות משנה למלך במצרים בְּשִׁבְלֵי - בשכר
 זֶה, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ בְּמִדְרַשׁ רַבָּה (ב"ר ז, ג) א'¹³,
 שההפך של יוסף הצדיק, שְׁלֵא נִשְׁק בְּעֵבְרָה
 וְכוּ' עם אשת פוטיפר, נתקיים בו הפסוק
 (בראשית מא, מ) וְעַל פִּיךָ יִשְׁק כָּל עַמִּי,
 כלומר, כל צרכי עמי - עם מצרים, יהיו
 נעשים על פיך ובפקודתך, לפי שאתה תהיה
 המשנה למלך. הרי שעל ידי הנסיון עם אשת
 פוטיפר שעמד בו יוסף, זכה למלכות. ואם
 כן קשה, שהיאך אמרו שהנסיון עם אשת
 פוטיפר, היה עונש על הלשון הרע שדיבר
 על אחיו, הלא רק הרויח מכך.

ציונים ומקורות

הביתה לעשות מלאכתו (שם), רב ושמואל, חד אמר,
 לעשות מלאכתו ממש. וחד אמר, לעשות צרכיו
 [תשמישו] כנסנו, ע"כ. ובמדרש תנחומא (וישב סימן ט)
 איתא, וְתִתְפַּשֶּׁהוּ בְּבִגְדוֹ (שם לט, יב), ועלה עמה
 למטה, ובקש עצמו ולא שמה, שראה דמות דיוקנו
 של אביו והפיל עצמו בקרקע, ונעץ עשר אצבעותיו
 בקרקע, למה מידי אביר יעקב (שם מט, כד).
 מא. והלימוד הוא, שאם היה יוסף לבוש בלבושו,
 מה הועילה תפיסת בגדו לומר 'שכבה עמי', והרי
 היה יכול להשמיט ממנה על ידי שיפשיט את מלבושו
 ויצא. אלא בעל כרחך צריך לומר, שהיה בלי
 מלבושו, ונתכוין ח"ו לדבר עבירה, ואחר כך התחרט
 יוסף ורצה ללוש את בגדו ולצאת, ואז תפשה היא
 את בגדו ולא הניחתו ללבושו. על פי פירוש הרי"ף על
 העין יעקב (ד"ה מלמד). מ.ב. מבואר בספרי
 המקובלים [ספר יצירה (פ"א מ"ב, פ"ו מ"ח), שערי
 אורה (הספירה הב'), עץ חיים (של"ט פ"ד)], טעמי
 המצוות (פרשת לך לך ד"ה גמ זה) [שברית הלשון
 וברית המעורר הם מכוונים זה מול זה. ויש לומר,
 שלכך מחמת הדיבה שהוציא, שפגם בברית הלשון,
 נדחמן לו להיכשל בהרהור עבירה ענין ברית המעורר.
 וראה בזה בספר בת עין (פרשת וישב ד"ה והנה לפני).

עליהם יוסף. ולכאורה ממה שלא נקט רבינו בלשונו
 כך, ולא הדגיש בדבריו שהמה תירוצים מחולקים,
 משמע קצת שהכל המשך אחד, וצריך תלמוד].
 ז.ו. לשון הפסוק, וַיְהִי אַחֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתֵּשֶׂא
 אֶשֶׁת אֲדָנָיו אֶת עֵינֶיהָ אֶל יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שְׂכָבָה עִמִּי.
 ח. לשון המדרש, וַיֹּאמֶר פְּרַעֲה אֶל יוֹסֵף, וַיִּסַּר
 פְּרַעֲה וְגו' (בראשית מא, מ-מג), אמר רבן שמעון בן
 גמליאל, יוסף משלו נתנו לו, פיו שלא נשק בעבירה,
 ועל פיך ישק כל עמי. גופו שלא נגע בעבירה,
 וילבש אותו בגדי שש'. צוארו שלא הרכין לעבירה,
 וישם רביד הזהב על צוארו. ידיו שלא משמשו
 בעבירה, ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתן אותה
 על יד יוסף. רגליו שלא פסעו בעבירה, ויתן וירכבו
 על קרוכין. וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו,
 מחשבה שלא חשבה בעבירה, תבא ותקרא חכמה,
 ויקראו לפניו אברך' אב בחכמה ורך בשנים.
 ט. מליצת לשון על פי לשון הגמרא (שבת סד, א),
 אם מידי עבירה יצאנו, מידי הרהור לא יצאנו.
 מ. הלשון שמביא רבינו הוא בעין יעקב. ובגמרא שם
 איתא, יוסף מאי היא, דכתיב (בראשית לט, יא) וַיְהִי
 כַּהֵימֹם הַזֶּה וַיבֹּא הַבֵּיתָה לַעֲשׂוֹת מְלֹאכְתּוֹ, אמר רבי
 יוחנן, מלמד ששניהם לדבר עבירה נתכוונו. וַיִּבֹּא

ועוד, שהיה לו בשת מהלעז שהיו העולם סוברים שהוא רצה לשפכ עמה, והיא לא רצתה. **ועוד,** שבשביל זה ישב פמה שנים בבית האסורים (בראשית לט, כ).

ועוד, שהיה לו בשת מהלעז שהיו העולם סוברים שהוא רצה לשפכ עמה, והיא לא רצתה. **ועוד,** שבשביל זה ישב פמה שנים בבית האסורים (בראשית לט, כ).

ט

מאמרם ז"ל
עברתן של
שבטים
זכורה היא
לעולם תקוה
היא לעולם

לחם, רבי אחיה בר זעירא אמר, עברתן של שבטים זכורה הוא לעולם, תקוה

מדרש רבה (ב"ר פד, יז) על הפסוק (בראשית לו, כה) 'וישבו לאכל

זרע שמשון המבואר

ועוד נענש במעשה של אשת פוטיפר, שהיה לו בשת מהלעז שהוציאה עליו אשת פוטיפר, שהיו העולם סוברים שהמעשה היה להיפך, שהוא רצה לשפכ עמה ולעבור עבירה בכך, והיא לא רצתה, וכמו שאמרה אשת פוטיפר לאנשי ביתה 'ראו הביא לנו איש עברי לצחק בנו פא אלי לשפכ עמי ואקרא בקול גדול' (שם לט, יד).

ועוד נענש, שבשביל זה המעשה עם אשת פוטיפר, ישב פמה שנים בבית האסורים, ככתוב (שם לט, כ) 'ויקח אדני יוסף אתו ויתנהו אל בית הסהר וגו'.

ועוד נענש במעשה של אשת פוטיפר, שהיה לו בשת מהלעז שהוציאה עליו אשת פוטיפר, שהיו העולם סוברים שהמעשה היה להיפך, שהוא רצה לשפכ עמה ולעבור עבירה בכך, והיא לא רצתה, וכמו שאמרה אשת פוטיפר לאנשי ביתה 'ראו הביא לנו איש עברי לצחק בנו פא אלי לשפכ עמי ואקרא בקול גדול' (שם לט, יד).

ועוד נענש, שבשביל זה המעשה עם אשת פוטיפר, ישב פמה שנים בבית האסורים, ככתוב (שם לט, כ) 'ויקח אדני יוסף אתו ויתנהו אל בית הסהר וגו'.

ט

מכירת יוסף גרמה לגלות השכינה, אך נותנת תקוה לסוף הגלות

הפסוק (בראשית לו, כה) 'וישבו לאכל לחם, רבי אחיה בר זעירא אמר, עברתן של שבטים שמכרו את יוסף, זכורה הוא

קדוק בדברי המדרש שהמכירה היא עבירה, וגם תקוה לעולם

אמרו במדרש רבה (ב"ר פד, יז) על

ציונים ומקורות

מה. לשון הפסוק, 'יתשב באיתן קשתו ויפוז זרעי ידיו מידי אבירי יעקב משם רעה אכן וישראל'. א. לשון המדרש, 'וישבו לאכל לחם', אמר רבי אחיה בר זעירא, עבירתן של שבטים, זכורה היא לעולם, תקוה היא לעולם, 'וישבו לאכול לחם', מאכיל לחם לכל באי העולם. ב. לשון הפסוק, 'וישבו לאכל לחם' וישאו עיניהם ויראו והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נשאים נכאת וצרי ולט הולכים להוריד מצרמה.

מג. לשון הגמרא, 'ותשב באיתן קשתו', אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר, ששבה קשתו לאיתנו, ויפוזו זרועי ידיו נעץ ידיו בקרקע ויצאה שכבת זרעו מבין ציפורני ידיו וכו', תניא, היה ראוי יוסף לצאת ממנו י"ב שבטים, כדרך שיצאו מיעקב אביו, שנאמר (שם לו, ב) 'אלה תולדות יעקב יוסף', אלא שיצא שכבת זרעו מבין ציפורני ידיו. מד. שהיה דומה לאביו. ראה חידושי אגודות למהר"ל (סוטה שם) שהאריך לבאר ענין דביקות יוסף ביעקב.

כָּלִים. אֲבָל כְּשֶׁגָּלָה יוֹסֵף וּגְלָתָה הַשְּׂכִינָה
בְּנִסְתַּת יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לט, א),
'וַיֹּסֵף הוֹרֵד מִצְרַיִם', גִּימְטְרִיא 'שְׂכִינָה'
הַרְגָּלָה הַשְּׂכִינָה לְגָלוּת, וְכִשְׁחַטְאוֹ בְּבֵית
רֹאשׁוֹן וְשֵׁנִי, בָּלָה חֲמָתוֹ בְּגָלוּת, שֶׁנֶּאֱמַר
(ירמיהו טו, א) 'שִׁלַּח מֵעַל פָּנָי וְכוּ', כֵּן
שְׁמַעְתִּי, עב"ל.

זרע שמשון המבואר

הַשְּׂנִי, עַל יִשְׂרָאֵל עֲצָמָם, כְּדֵי לְהַעֲנִישׁם עַל
עוֹנוֹתֵיהֶם, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל חָסִים וְשִׁלְוִים בְּכָלֵים -
נִכְרָתִים מִן הָעוֹלָם כִּי לֹא הָיָה מוֹלִיכִם
לְגָלוּת.⁵

אֲבָל כְּשֶׁגָּלָה יוֹסֵף מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם,
וְנִגְלָתָה הַשְּׂכִינָה בְּנִסְתַּת יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר
(בראשית לט, א) 'וַיֹּסֵף הוֹרֵד מִצְרַיִם', וְתִיבַת
'מִצְרַיִם' הִיא גִימְטְרִיא 'שְׂכִינָה' [385],
לְרַמֵּז שֶׁהַשְּׂכִינָה גָּלְתָה עִם יוֹסֵף לְמִצְרַיִם, וְעַל
יְדֵי כֵן הַרְגָּלָה - הַתְּרַגְּלָה הַשְּׂכִינָה לְגָלוּת,
וְלִכְן כִּשְׁחַטְאוֹ יִשְׂרָאֵל בְּבֵית רֹאשׁוֹן וּבְבֵית
שְׂנִי, וְהָיוּ רְאוּיִים לְהַעֲנִשׁ עַל כֵּךְ, בְּפֶה
הַקַּב"ה אֶת חֲמָתוֹ - כַּעֲסוֹ עֲלֵיהֶם בְּגָלוּת - עַל
יְדֵי הַלִּיכָתָם לְגָלוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיהו טו, א)⁶
'שִׁלַּח מֵעַל פָּנָי וְכוּ' וְיִצְאֵי' - הַקַּב"ה גִּזַּר
לְשַׁלַּח וְלִהְיוֹצֵיא אֶת יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ, וְשַׁעַל
יְדֵי כֵן יִתְּכַפְּרוּ עַל עוֹנוֹתֵיהֶם, וְלֹא יִמָּוֶתוּ.⁷
כֵּן שְׁמַעְתִּי, עב"ל.

ציונים ומקורות

עִמָּהֶם, וְהָיָה אֵינָה יִכְלָה לְהִיּוֹת בְּגָלוּת, אוֹ שְׂאִין
הַשְּׂכִינָה יִרְוֶצָה לְהִיּוֹת בְּגָלוּת. וּמִמִּילָא לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל
מִתְּכַפְּרִים אֲלֵא עַל יְדֵי שִׁישְׁפוֹךְ הַקַּב"ה כַּעֲסוֹ עַל
גּוֹפָם. 1. בְּשַׁפְתֵי כָהֵן שֶׁמְבִיא רְבִינוּ מְדַבְּרִיו,
כְּתוּב 'וְגָלְתָה הַשְּׂכִינָה כְּכִיכּוֹל עִמּוֹ'. וְלִפֵּי זֶה, נִרְאָה
שֶׁיֵּשׁ לְהַגִּיהַ בְּלִשׁוֹן רְבִינוּ וְלִמְחֹק אֶת הַתִּיבּוֹת 'כִּנְסַת
יִשְׂרָאֵל', וּבִמְקוֹמָן לְכַתּוּב 'כְּכִיכּוֹל'. 2. לִשׁוֹן
הַפְּסוּק, 'וַיֹּסֵף הוֹרֵד מִצְרַיִם וַיִּקְנֶהוּ פוֹטִיפֶר סְרִיס
פְּרַעֲזָה שֶׁר הַטְּבָחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמַעְלִים אֲשֶׁר
הוֹרְדָהוּ שָׁמָּה'. 3. לִשׁוֹן הַפְּסוּק, 'וַיִּצְאֶר ה' אֵלַי
אִם יִצְמַד מִשָּׁה וְשִׁמּוֹאֵל לְפָנָי אִין נִפְשִׁי אֶל הָעָם הָיָה
שִׁלַּח מֵעַל פָּנָי וְיִצְאֵי'. 4. וְהָיָה אֲפֶשֶׁר לְעִשׂוֹת
כֵּן רַק מַחֲמַת הַשְּׂכִינָה כְּכִיכּוֹל הוֹרְגָלָה לְהִיּוֹת בְּגָלוּת

הִיא לְעוֹלָם, עב"ל. צְרִיד עֵיוֹן, שְׁלִכְאוֹרָה
הֵם תְּרַתֵּי דְסַתְרָן אֶהְדְּדִי.
וַיֵּשׁ לֹמֵר, שֶׁפְּתַב הַשְּׁפַתִּי כְהֵן (פרשת
וישב ד"ה מצאתי) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, שְׁמַעְתִּי,
שְׁמִכִּירַת יוֹסֵף הוֹעִיָּלָה לְגָלוּת, שְׁאִלְמָלֵא
כֵּן, הָיָה שׁוֹפֵף חֲמָתוֹ בְּבֵית רֹאשׁוֹן אוֹ
בְּבֵית שְׂנִי עַל יִשְׂרָאֵל, וְהָיוּ חָסִים וְשִׁלְוִים

לְעוֹלָם וְעַד⁸, תִּקְוָה⁹ הִיא לְעוֹלָם, עב"ל.

צְרִיד עֵיוֹן דְּבַכְרֵי הַמְּדַרְשׁ, שְׁלִכְאוֹרָה הֵם
תְּרַתֵּי דְסַתְרָן אֶהְדְּדִי - שְׁנֵי דְבָרִים שְׁסוֹתֵרִים
הָאֶחָד אֶת הַשְּׂנִי, שְׁבַתְחִילָה אִמֵּר, שְׁעֵבִירַת
הַמְּכִירָה תִּיזְכַּר לְעוֹלָם, וְנִמְצָא שִׁיבָא עֲנִין רַע
מִהַמְּכִירָה, וּבִסוּף דְּבַרְיוֹ אִמֵּר, שֶׁהַעֲבִירָה הִיא
תִּקְוָה לְעוֹלָם, הָרִי שִׁיבָא מִמְּנָה דְּבַר טוֹב.

כִּינן הַשְּׂכִינָה יִרְדָּה לְמִצְרַיִם,

הוֹרְגָלָה לִילֵךְ עִם יִשְׂרָאֵל בְּשֶׁאֵר גְּלוּיֹת

וַיֵּשׁ לֹמֵר, לִפִּי מָה שֶׁפְּתַב הַשְּׁפַתִּי כְהֵן
(פרשת וישב ד"ה מצאתי) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, שְׁמַעְתִּי,
שְׁמִכִּירַת יוֹסֵף הוֹעִיָּלָה לְגָלוּת הַשְּׁנוֹת
שְׁאִלְיָהֶן יִלְכוּ יִשְׂרָאֵל, וּבִזְהָ יִתְּכַפְּרוּ
עוֹנוֹתֵיהֶם וְלֹא יִכְלוּ לְגַמְרֵי ח"ו, שְׁאִלְמָלֵא -
שֶׁאִם לֹא כֵּן, הָיָה הַקַּב"ה שׁוֹפֵף כָּל חֲמָתוֹ -
כַּעֲסוֹ עַל יִשְׂרָאֵל בְּזִמְנָן חוֹרְבָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
הַרִאשׁוֹן, אוֹ בְּזִמְנָן חוֹרְבָן הַבַּיִת הַמִּקְדָּשׁ

ג. דְּבַכְרֵי רְבִינוּ בְּהַמְשַׁךְ מְבוֹאֵר שֶׁכֵּן הוּא פִּירוּשׁ
הַמְּדַרְשׁ לְדַעְתּוֹ, וּזְכִירָה זֶה הִיא לְרַעָה, כְּמוֹ שְׂרִבִּינוּ
מְבֹאֵר וְהוֹלֵךְ. אֵךְ מִהַעֲזֵן יוֹסֵף שֶׁם נִרְאָה שֶׁמְבֹאֵר
שֶׁהִיא זְכִירָה לְטוֹבָה, וְהִיא זְכִירָה לְבֵאֵי הָעוֹלָם שֶׁעַל
יְדֵי הַמְּכִירָה יִרְדָּה יוֹסֵף לְמִצְרַיִם וְהִצִּיל אֶת כָּל בָּאֵי
הָעוֹלָם בְּבֵר וְלַחֵם. וְכִיפֵה תוֹאֵר הַשְּׁלֵם (ד"ה זְכוּרָה)
גֵּרַס בְּהַמְשַׁךְ, בְּמִקּוֹם 'תִּקְוָה הִיא לְעוֹלָם', 'תִּקְוָעָה הִיא
לְעוֹלָם', וְהוּא כְּמוֹ 'זְכוּרָה הִיא לְעוֹלָם', שְׁבַרִישָׁא. אֲלֵא
שֶׁהַמְּדַרְשׁ כִּפְלֵ הַעֲנִין בְּמִלִּים שׁוֹנוֹת. וְלִפִּי גִירְסָתוֹ, גַּם
כֵּן אִין סְתִירָה בְּדַבְּרֵי הַמְּדַרְשׁ. ד. רש"י גֵּרַס
'תִּקְנָה' הִיא לְעוֹלָם. וְרֹאה עוֹד בְּהַעֲזֵן קוֹדֶמֶת.
ה. וַיֵּשׁ לְבֹאֵר, שֶׁלִּכְן לֹא הָיָה יִכְלָה הַקַּב"ה לְהַגְלוֹת
אֶת יִשְׂרָאֵל, כִּי כִשְׂיִשְׂרָאֵל בְּגָלוּת גַּם הַשְּׂכִינָה בָּאָה

וְזָהוּ שְׁאֵמֵר הַמְדַרְשׁ, עֲבַרְתָּן שֶׁל שְׁבֵטִים זְכוּרָה הִיא לְעוֹלָם, שֶׁהַשְּׂכִינָה מַחֲמַת עִוּוֹן זֶה צְרִיכָה לִילָךְ בְּגִלּוֹת בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים, פְּדֻכְתִּיב (יחזקאל א, א) 'וְאָנֹכִי בְּתוֹךְ הַגּוֹלָה' וְכו'.

אָמֵנָם מִצַּד אַחֵר הִיא תְקוּהָ לְעוֹלָם, שְׁפָשֵׁם שֶׁהַשְּׂכִינָה חוֹזֶרֶת, כִּף יַחְזִרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הַגְּלוּת, וְלָכֵן 'לִישׁוּעַתְךָ קוִינֵנו כָּל הַיּוֹם'.

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְבַאֵר

השבטים במכירת יוסף, היא זכורה לעולם לרעה, שבזה נגרם צער לשכינה שתרד עם ישראל בכל הגליות.

אָמֵנָם בדבר זה עצמו שירדה השכינה, מִצַּד אַחֵר - לענין הגאולה שלאחר הגלות, העבירה של מכירת יוסף, היא תְקוּהָ טובה לְעוֹלָם, שְׁפָשֵׁם שהדבר ברור שֶׁהַשְּׂכִינָה חוֹזֶרֶת - תחזור למקומה מהגלות³⁷, כִּף גם הדבר ברור, שִׁיחְזִרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הַגְּלוּת, שהרי כל זמן שישאל בגלות, גם השכינה נמצאת עמהם בגלות, וכמובא לעיל דרשת חז"ל, ועל כרחך לא תוכל השכינה לחזור מגלותה אלא אם כן יחזרו עמה ישראל, והיינו התקוה שיש לעולם מכך³⁸.

וְלָכֵן לִישׁוּעַתְךָ קוִינֵנו כָּל הַיּוֹם - אנחנו מקווים תמיד לישועתך, היינו שיהיה לה'

ציונים ומקורות

כך בשו"ת בנין ציון (ח"א סימן ג) ז"ל, וזה גילוי השכינה אשר עליו ניבא ישעיהו שיחזור אלינו לעת הגאולה ב"ב 'ונגלה כבוד ה' וגו', ועל זה אנו מתפללים ותחיננה עיננו בשוכך לציון ומברכים המחזיר שכינתו לציון, שהיא השכינה בבחינה הראשונה מקור הקדושה. וז"ל המדרש זוטא (שה"ש א, ג), מנין אתה אומר שהשכינה חוזרת למקומה, שכן מצינו שהיה המקום מדבר עם משה מבין שני הכרובים, שנאמר (במדבר ז, פט) וישמע את הקול מדבר אליו [וגו'] מבין שני הכרובים, וכשעלתה למרום עלתה על כרוב אחד, שנאמר (תהלים יח, יא) וירכב על כרובי, משל למלך שסרחה עליו אשתו והוציאה, והיה לו ממנה שני בנים, לפי שהיה בלבו של מלך להחזירה ונהג אחת מן התינוקות והניח אחד אצלה, כך עשה הקדוש ברוך הוא, לפי שהיה גלוי לפניו שהשכינה עתידה להחזירה למקום, לא עלתה אלא על גבי אחד, כמה שנאמר וירכב על כרוב ויעף. יג. כמבואר בילקוט שמעוני (תהלים רמו תשעה) ז"ל,

ירידת השכינה למצרים עם יוסף, תקוה שנחזור מגלותנו וְזָהוּ הַבִּיאור בַּמָּה שְׁאֵמֵר הַמְדַרְשׁ, עֲבַרְתָּן שֶׁל שְׁבֵטִים זְכוּרָה הִיא לְעוֹלָם, והיא זכירה לרעה, לפי שֶׁהַשְּׂכִינָה מַחֲמַת עִוּוֹן זֶה של מכירת יוסף, שמחמתה ירדה גם השכינה לגלות למצרים, ומאחר שהורגלה בכך, וכמו שהתבאר, ולכך היא צְרִיכָה לִילָךְ עִמָּנוּ גם בְּגִלּוֹת כָּל בַּחֲרוּבֵן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָרִאשׁוֹן, ובגלות אדום בחורבן הבית המקדש השני, בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים, פְּדֻכְתִּיב (יחזקאל א, א) 'וְאָנֹכִי בְּתוֹךְ הַגּוֹלָה' וְכו', ודרשו רבותינו ז"ל במדרש (איכ"ר פתיחתא לד, הו"ד בתוס' סוכה מה, א ד"ה אני)³⁹, שהפסוק הזה מרמז על הקב"ה, שאומר כביכול על עצמו, שהוא נמצא עם ישראל בגלותם, והוא כדי להציל את גופינו מחמתו של הקב"ה, ושישפוך כעסו רק על עצים ואבנים. ואכן מצד זה, עבירתם של

מאז שירדה עם יוסף למצרים, ולכך היתה יכולה שוב ללכת בגלות עם ישראל, וממילא יכול היה הקב"ה להענישם בגלות, ולא הצטרך לכלותם. י. לשון הפסוק, יְהִי בְּשִׁלְשִׁים שָׁנָה כְּרַבִּיעֵי בְּחֻמְשֵׁי לַחֲדָשׁ וְאָנֹכִי בְּתוֹךְ הַגּוֹלָה עַל נְהַר כְּבָר נִפְתַּחוּ הַשָּׁמַיִם וְאָרְאָה מִרְאוֹת אֱלֹקִים. יא. לשון המדרש, והוא אסור בויקים (ירמיהו מ, א), אמר רב אחא, כביכול, הוא והוא אסור בויקים, ודכוותיה כתיב וְאָנֹכִי בְּתוֹךְ הַגּוֹלָה. יב. ויש להוסיף, שהרי מצינו שכבר הבטיח הקב"ה שלא יחזור רק כשגם ישראל יחזור, וכמו שדרשו בילקוט שמעוני (תהלים רמו תשעה) מהפסוק 'למען יחלצון' וכו' (תהלים ס, ז), כמובא בערה הלן. בפשיטות הטעם לומר שבוודאי השכינה תחזור למקומה, הוא כיון שיש לעולם תהיה השכינה שרויה בגלות. ואולי ניתן לומר בהו גם סימוכין מפסוקי הנבואות, שמה שפשוט שהשכינה תחזור למקומה, הוא ממה שכתוב (ישעיהו מ, א) וְנִגְלָה כְבוֹד ה' וְרָאוּ כָּל בְּשָׂר יִחְדָּו פִּי ה' הַדְּבָר, וכתב על

יב

יֵשׁ לְדַקְדָּק, מֵהוּ שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים 'וַיְהִי'
בְּפָסוּק אֶחָד.

וְעוֹד קָשָׁה, שֶׁהִיא לוֹ לֹמַר 'וַיִּשְׁרַת'
אֹתוֹ וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו'
וְכוּ, שֶׁתְּחַלֶּה עֲבַד אוֹתוֹ וְאַחַר כֵּן מְצָא
חֵן בְּעֵינָיו, וּמֵהוּ זֶה הַחֵן.

וּמֵהוּ שֶׁחֲזַר הַפְּתוּב לֹמַר 'וַיְהִי מֵאֵז

פָּסוּק (בראשית לט, ב-ה) 'וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף
וַיְהִי אִישׁ מְצַלִּיחַ וַיְהִי בְּבֵית
אֲדֹנָיו הַמִּצְרַיִ, וַיֵּרָא אֲדֹנָיו וְכוּ, וַיִּמְצָא
יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיִּשְׁרַת אֹתוֹ וַיִּפְקְדֵהוּ עַל
בֵּיתוֹ וְכָל יֵשׁ לוֹ וְכוּ, וַיְהִי מֵאֵז הַפְּקִיד
אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְכוּ' וַיִּכְרַךְ ה' אֶת בֵּית
הַמִּצְרַיִ' וְכוּ'.

פסוק 'ויהי'
ה' את יוסף
וכו וירא
אדניו וכו'
וימצא יוסף
חן וכו'

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאָר

ישועה והשכינה תחזור מהגלות למקומה¹, תחזור מגלותה, אזי גם אנחנו נחזור מפני שאנחנו בטוחים, שבעת שהשכינה

יב

ברכה בבית בזכות צדקתו של העבד

אֲדֹנָיו הַמִּצְרַיִ¹⁰. וְעוֹד קָשָׁה בְּמֵה שֶׁאִמַּר
הַכְּתוּב 'וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיִּשְׁרַת אֹתוֹ,
שֶׁהִיא לוֹ לֹמַר 'וַיִּשְׁרַת אֹתוֹ וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן
בְּעֵינָיו' וְכוּ, כִּיֹּן שֶׁתְּחַלֶּה עֲבַד אוֹתוֹ וְרַק
אַחַר כֵּן כִּשְׁשִׁירַת אוֹתוֹ בְּאִמּוֹנָה מְצָא חֵן
בְּעֵינָיו, וּמֵהוּ זֶה הַחֵן שֶׁמְצָא יוֹסֵף בְּעֵינָיו
קוֹדֵם שִׁשִּׁירַת אוֹתוֹ.

וְעוֹד קָשָׁה מֵהוּ שֶׁחֲזַר הַפְּתוּב לֹמַר 'וַיְהִי
מֵאֵז הַפְּקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ' וְגו' וַיִּכְרַךְ ה' אֶת
בֵּית הַמִּצְרַיִ בְּגִלְלַל יוֹסֵף וְכוּ, וְהִלָּא כִּבְרָ אִמַּר
'וַיִּפְקְדֵהוּ עַל בֵּיתוֹ, וְדִי הִיא לוֹ לֹמַר
'וַיִּפְקְדֵהוּ עַל בֵּיתוֹ וְכָל יֵשׁ לוֹ נִתֵּן בְּיָדוֹ
וַיִּכְרַךְ ה' אֶת בֵּית הַמִּצְרַיִ' וְכוּ¹¹.

דקדוקים באריכות לשון הפסוקים

בְּפָסוּק (בראשית לט, ב-ה) 'וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף
וַיְהִי אִישׁ מְצַלִּיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרַיִ,
'וַיֵּרָא אֲדֹנָיו כִּי ה' אִתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה
ה' מְצַלִּיחַ בְּיָדוֹ' וְכוּ, 'וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו
וַיִּשְׁרַת אֹתוֹ וַיִּפְקְדֵהוּ עַל בֵּיתוֹ וְכָל יֵשׁ לוֹ
נִתֵּן בְּיָדוֹ' וְכוּ, 'וַיְהִי מֵאֵז הַפְּקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ
וְעַל כָּל אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ וְכוּ' וַיִּכְרַךְ ה' אֶת בֵּית
הַמִּצְרַיִ בְּגִלְלַל יוֹסֵף' וְכוּ'.

יֵשׁ לְדַקְדָּק, מֵהוּ שֶׁכִּפְל הַפְּסוּק לְשׁוֹנוֹ
לְכַתּוּב שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים 'וַיְהִי' בְּפָסוּק אֶחָד,
וְהִיא דִי לֹמַר 'וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף וַיִּצְלִיחַ בְּבֵית

צִיּוּנִים וּמְקוֹדוֹת

לישועתו של הקב"ה. ולפי דבריו, הפירוש הוא שאנחנו מצפים לישועתו של הקב"ה כביכול בעצמו. ולא כפשוטו שאנו מצפים שיושיע אותנו. ויש שכתבו [אהבת ציון (איכה ב, לב) לב שמוחה (שמיני עצרת תשל"ח)], לבאר בדרך זו את נוסח התפילה שבהמשך ברכה זו, 'ומצפים לך לישועה', שאנו מצפים לישועת הקב"ה כביכול. טו. וכבר עמדו בכך המפרשים, ראה אברבנאל (בשאלה הא'), ובצרוור המור, וכן בשפתי כהן, ובכלי יקר. טז. ראה מלבי"ם.

למען יחלצון ידידך הושיעה מינך וענני' (תהלים ס, ז), אמר הקדוש ברוך הוא, קץ נתתי לימיני, כל זמן שבני משועבדים תהא ימיני משועבדת, גאלתי בני גאלתי ימיני. יד. רבינו נקט כעין נוסח תפילה הנאמר בברכת 'את צמח דוד', 'כי לישועתך קרינו כל היום', ויתכן שנכלל בדבריו ביאור כוונת תפילה זו. ראה מה שכתב בפרי עץ חיים (שער העמידה פ"ט), שיש לכווין בבברכה זו, למה ששואלין לאדם [בשעת הדין שלאחר מותו] 'צפית לישועה' (שבת לא, א), ותכוין שאתה מן המצפים

וְלִבָּן אָמַר הַפְּתוּב 'וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף, /
שְׁהִיָּה ה' אִתּוֹ, וְאִם כֵּן וְדָאֵי לֹא /
הָיָה חָשׁוּד עַל הַעֲרֹוה, 'וַיְהִי אִישׁ /
מִצְלִיחַ, וְאִם כֵּן וְדָאֵי לֹא הָיָה חָשׁוּד עַל /
הַגְּזוּל, 'וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרַיִ, שְׂאָף /
עַל פִּי שְׂאוֹתוֹ הַבֵּית הָיָה בֵּית מִצְרַיִ, וְלֹא /
הָיָה רָאוּי לְזוּה, עִם כָּל זֶה הָיָה גַם שָׁם /
ה' אִתּוֹ, וְהָיָה מִצְלִיחַ. /
וּכְשֶׁהֲרָגִישׁ אֲדֹנָיו שְׁה' הָיָה אִתּוֹ /
דְּוָקָא, וְהָיָה מִצְלִיחַ

הַפְּקִיד' וְכוּ' וְהֵלֵא כְּבָר אָמַר 'וַיִּפְקְדֵהוּ, /
וְדִי הָיָה לוֹ לֹמֵר 'וַיִּפְקְדֵהוּ עַל בֵּיתוֹ וְכָל /
יֵשׁ לוֹ גִּתָּן בְּיָדוֹ, וַיִּבְרַךְ ה' אֶת בֵּית /
הַמִּצְרַיִ' וְכוּ'.

וְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (ב"ר פו, ג) עַל פְּסוּק /
(בראשית לט, א) 'וַיִּקְנֵהוּ פוֹטִיפָר', /
כָּל הָעֲבָדִים חֲשׁוּדִים עַל הַגְּזוּל, אֲבָל זֶה /
'וַיִּבְרַךְ ה' אֶת בֵּית הַמִּצְרַיִ בְּגִלְל יוֹסֵף', /
כָּל הָעֲבָדִים חֲשׁוּדִים עַל הַעֲרֹוה, אֲבָל זֶה /
'וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהֵי' (שם פסוק י), עב"ל.

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאָר

ביאור כפל לשון הפסוקים

ובזה יבואר אריכות לשון הפסוק, שֶׁכֵּן /
אָמַר הַפְּתוּב ג' פעמים 'וַיְהִי' לרמוז על /
שלושה ענינים נפרדים שהיו אצלו, הראשון, /
'וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף' לומר שְׁהִיָּה ה' אִתּוֹ, וְאִם /
כֵּן שֶׁהֲשַׁכִּינָה שְׁרוּיָה אֲצֵלוֹ בְּוָדָאֵי לֹא הָיָה /
חָשׁוּד עַל הַעֲרֹוה. השני, 'וַיְהִי אִישׁ מִצְלִיחַ' /
בכל מעשיו, וְאִם כֵּן וְדָאֵי לֹא הָיָה חָשׁוּד עַל /
הַגְּזוּל, מאחר שהיתה ההצלחה שְׁרוּיָה /
במעשי ידיו ואין לו צורך לבוא לידי גזל.² /
השלישי, 'וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרַיִ, שְׂאָף /
עַל פִּי שְׂאוֹתוֹ הַבֵּית הָיָה בֵּית מִצְרַיִ /
וְלֹא הָיָה רָאוּי לְזוּה שִׁיְהִיָּה ה' בַּמְּקוֹם גְּרוּע /
כזה, עִם כָּל זֶה מַחֲמַת גּוֹדֵל צְדָקְתוֹ הָיָה גַם /
שָׁם ה' אִתּוֹ וְהָיָה מִצְלִיחַ בִּידוֹ.³

כשנתמנה יוסף על הבית שרתה שם הברכה

וּכְשֶׁהֲרָגִישׁ אֲדֹנָיו שְׁה' הָיָה אִתּוֹ - עִם /
יוסף דְּוָקָא, וְהָיָה יוֹסֵף מִצְלִיחַ בְּכָל אֲשֶׁר

מעלת יוסף שלא נחשד על הגזל ועל הערוה

וַיֵּשׁ לַפְּרֵשׁ עַל פִּי מַה דְּאִיתָא בְּמִדְרָשׁ /
רַבָּה (עיין ב"ר פו, ג), עַל הַפְּסוּק 'וַיִּוֹסֵף הַיּוֹרֵד /
מִצְרַיִמָּה וַיִּקְנֵהוּ פוֹטִיפָר' (בראשית לט, א), כִּי /
לֹא הִיָּה יוֹסֵף עֲבָד כְּכֹל הָעֲבָדִים, שְׂפָל /
הָעֲבָדִים מַחֲסָרִים מִמּוֹן רַבִּים מֵאֲחֵר שֶׁהֵם /
חֲשׁוּדִים עַל הַגְּזוּל וְגוֹזְלִים מִבֵּית רַבִּים,⁴ אֲבָל /
זֶה - יוֹסֵף, אֲדַרְבֵּה, נִיתוּסָף מִמּוֹן רַבּוֹ /
בַּעֲבוּרוֹ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב 'וַיִּבְרַךְ ה' אֶת בֵּית /
הַמִּצְרַיִ בְּגִלְל יוֹסֵף, שֶׁהִיָּתָה הַבְּרַכָּה שְׁרוּיָה /
בבית רבו והיה ממונו מתרבה בזכותו, ולא /
עוד אלא שְׂפָל הָעֲבָדִים חֲשׁוּדִים עַל /
הַעֲרֹוה, וְהֵם פְּרוּצִים וְחַיִּים חַיֵּי הַפְּקָר,⁵ /
אֲבָל זֶה [יוסף] הִיָּה גוֹדֵר עֲצָמוֹ מִן הָעֲרוּה, /
וְסִירַב לְהִישָׁמַע לַפִּתּוּי אֵשֶׁת פוֹטִיפָר 'וְלֹא /
שָׁמַע אֱלֹהֵי וְכוּ' לְהִיֹּת עִמָּה, עַד כָּאֵן /
לְשׁוֹנוֹ.⁶

ציזנים ומקודות

בגמרא (מגילה ו, א), כל הנוטל ממך בלא דמים, אינו /
מועיל בפרקמטיא שלו כלום. וראה עוד גור אריה /
(בראשית כא, ל) שכתב לבאר במריבת אבימלך עם /
אברהם בענין הבארות, שהיות שהבאר של אברהם /
היה עתה גזול ביד אבימלך, לא היה ספק לאברהם /
שאינן הבאר נובע כדרך הבאר שהוא עולה ומקורו /
מתברך, כיון שהוא גזול ואין ברכה בדבר הגזול, /
וכמו שכתוב (ירמיה יז, יא) 'עושר ולא במשפט בחצי /
ימיו יעזבנו'. כא. וזהו ג' פעמים 'ויהי', שהיה

יז. כדאיתא במשנה (אבות פ"ב מ"ז) מרבה עבדים /
מרבה גזל. יח. כפי שאמרו (גיטין יג, א), עבדא /
בהפקירא נחא ליה, זילא ליה שכיחא ליה פריצה /
ליה. יט. לשון המדרש: כל העבדים חשודים /
על הגזל, אבל זה וילקט יוסף את כל הכסף. כל /
העבדים חשודים על הערוה, אבל זה ולא שמע /
אליה. כ. ועוד, שאם הוא מצליח הרי זה סימן /
והוכחה שאין לחושדו על הגזל, שאם היה ממונו /
בגזילה, לא היה רואה בהם הצלחה וכעין מה שמצינו

בְּבֵיתוֹ בְּזִכּוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף. וְכֵן הָיָה, שְׁמִידָה שֶׁהִפְקִיד אוֹתוֹ בְּבֵיתוֹ, הִרְגִישׁ שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה הַבְּרָכָה בְּבֵיתוֹ, וְזוֹהוּ 'וַיְהִי מֵאִזְ הִפְקִיד אֹתוֹ' וכו'.

וּבָזֶה יוֹבֵן מֵאִי דְאִמְרִינֵן בְּפֶרֶק ד' דְּסִנְהֶדְרִין (לט, ב), אָמַר רַבִּי יִצְחָק, הָכִי אָמַר לוֹ אַחָאָב לְעוֹבְדֵיהּ, בִּיעָקֵב כְּתִיב (בראשית ל, כו) 'נַחֲשָׁתִי וַיְבָרְכֵנִי

בְּכָל אֲשֶׁר הָיָה עוֹשֶׂה, בֵּין לְעַצְמוֹ בֵּין לְאַחֵרִים, אִזְ הַפִּיר שֶׁהָיָה כְּמוֹ סִגְלָה שְׂיִישׁ לוֹ לְיוֹסֵף, כְּמוֹ מִי שֶׁהוּא מְמַחֵה לְכַתֵּב קְמִיעִים, וְלָכֵן מֵצֵא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו, וְרָצָה שֶׁהוּא דוֹקָא יִשְׁרָת אוֹתוֹ, כְּדִי שִׁתְּהִיָּה הַהֲצִלָּחָה בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו.

וְלֹא דִי זֶה, אֲלֵא אִף 'וַיִּפְקְדֵהוּ עַל בֵּיתוֹ', כְּדִי שִׁתְּשַׁרְרֵה הַבְּרָכָה אִף

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאָר

אֲצִלוּ, מַחֲמַת כֵּן מִינְהוּ לִשְׁרַת אוֹתוֹ בְּפִרְטוּת, וְעוֹד הוֹסִיף לְהַפְקִיד אוֹתוֹ עַל כָּל צִרְכֵי הַבַּיִת.²²

וְכֵן הָיָה, שְׁמִידָה שֶׁהִפְקִיד אוֹתוֹ לְהִיּוֹת מְמוֹנָה בְּבֵיתוֹ הִרְגִישׁ פּוֹטִיפֵר שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה הַבְּרָכָה בְּבֵיתוֹ, וְזוֹהוּ שְׁחֹר הַפְּסוּק וְאָמַר 'וַיְהִי מֵאִזְ הִפְקִיד אֹתוֹ וְגו' וַיְבָרְךָ ה' אֶת בֵּית הַמִּצְרִי בְּגִלְלַת יוֹסֵף' וכו', אִף שֶׁכָּבַר נֹאמַר 'וַיִּפְקְדֵהוּ עַל בֵּיתוֹ',²³ לְהוֹדִיעַ שֶׁתִּיכַף וּמִיד כִּשְׁהִפְקִיד אוֹתוֹ עַל הַבַּיִת הִרְגִישׁ בָּאֵה הַבְּרָכָה בְּבֵית.

הַהַבְּל בֵּין יַעֲקֹב וְיוֹסֵף וּבֵין עוֹבְדֵיהּ

וּבָזֶה יוֹבֵן מֵאִי דְאִמְרִינֵן בְּפֶרֶק ד' דְּסִנְהֶדְרִין (לט, ב), אָמַר רַבִּי יִצְחָק, הָכִי אָמַר לוֹ אַחָאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְעוֹבְדֵיהּ הַנְּבִיאָה שֶׁהִיא מְמוֹנָה עַל בֵּיתוֹ,²⁴ בִּיעָקֵב כְּתִיב (שם ל, כז) 'וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָכֵן נַחֲשָׁתִי וַיְבָרְכֵנִי ה' בְּגִלְלָתִי',²⁵ שֶׁנִּתְבָּרַךְ בֵּיתוֹ שֶׁל לָבֵן בְּגִלְלַת יַעֲקֹב,

צִיּוּנִים וּמְקוֹדוֹת

אוֹתוֹ, אַחַר שֶׁכָּבַר יוֹסֵף וַיִּפְקְדֵהוּ עַל בֵּיתוֹ. כֵּה. לְשׁוֹן הַגְּמֵרָא, כְּתִיב 'וַיִּקְרָא אַחָאָב אֶל עַבְדֵיהּ אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת וְעוֹבְדֵיהּ הִיא יִרָא ה' מֵאִד' (מלכים א יח, ג), מֵאִי קָאֵמַר קְרָא, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר לִיה בִּיעָקֵב כְּתִיב 'נַחֲשָׁתִי וַיְבָרְכֵנִי ה' בְּגִלְלָתִי' (בראשית ל, כז), בְּיוֹסֵף כְּתִיב 'וַיְבָרְךָ ה' אֶת בֵּית הַמִּצְרִי בְּגִלְלַת יוֹסֵף' (שם לט, ה), בֵּיתָא דַּהֲהוּא גְבֵרָא לֹא הוּוּהּ מִיְבָרִיךְ, שְׂמָא לֹא יִרָא אֱלֹהִים אַתָּה. יִצְתָה בַת קוֹל וְאִמְרָה וְעוֹבְדֵיהּ הִיא יִרָא אֶת ה' מֵאִד, אֲבָל בֵּיתוֹ שֶׁל אַחָאָב אֵינוֹ מְזוּמָן לְבִרְכָה. כו. שְׁנֵאֵמַר (מלכים א יח, ג) 'וַיִּקְרָא אַחָאָב אֶל עַבְדֵיהּ אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת'. כז. נְסִיתִי בְּנִיחּוּשׁ שְׁלִי וְנֹדַע לִי שְׁעַל יָדְךָ בָּאֵה לִי

הָיָה עוֹשֶׂה, בֵּין לְעַצְמוֹ בֵּין לְאַחֵרִים, אִזְ הַפִּיר אֲדוּנִיו שֶׁהָיָה כְּמוֹ סִגְלָה שְׂיִישׁ לוֹ לְיוֹסֵף הָיִיתָ הַהֲצִלָּחָה שְׂרוּיָה עִמּוֹ מִחוּץ לְדֶרֶךְ הַטְּבַע, וְהָיָה זֶה כְּמוֹ מִי שֶׁהוּא מְמַחֵה לְכַתֵּב קְמִיעִים הַמוֹעִילִים לְהַצִּלָּחָה אוֹ לְרַפּוּאָה בְּדֶרֶךְ סְגוּלָה שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הַטְּבַע, כֵּךְ הִיתָ הַצִּלָּחָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף בְּדֶרֶךְ סְגוּלָה בְּלִתי טְבַעִית, וְלָכֵן מֵצֵא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו שֶׁל פּוֹטִיפֵר, וּמִשׁוּם כֵּךְ רָצָה שֶׁהוּא - יוֹסֵף דוֹקָא יִשְׁרָת אוֹתוֹ וְלֹא עֲבַד אַחַר כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב 'וַיִּשְׁרָת אֹתוֹ',²⁶ כְּדִי שִׁתְּהִיָּה הַהֲצִלָּחָה שְׂרוּיָה בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו, וְלֹא דִי בְּזָה, אֲלֵא אִף 'וַיִּפְקְדֵהוּ עַל בֵּיתוֹ' שֶׁהִיא יוֹסֵף מְמוֹנָה עַל כָּל צִרְכֵי בֵּיתוֹ, כְּדִי שִׁתְּשַׁרְרֵה הַבְּרָכָה אִף בְּבֵיתוֹ בְּזִכּוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף, וּמִשׁוּם כֵּךְ הִקְדִּים הַפְּסוּק לֹאמַר 'וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו, וְהִיִּינוּ שְׂכִיּוֹן שֶׁרָאָה פּוֹטִיפֵר סְגוּלָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף שֶׁהִבְרָכָה שׁוֹרָה

שְׁמוֹר יוֹסֵף הָעֵרוּהּ, וְהִיא שְׁמוֹר מִן הַגְּזוּל, וְהִיתָה עִמּוֹ הַשְׂכִּינָה גַם בְּבֵית הַמִּצְרִי. כב. וְהַכּוֹנוּנָה הִיא שְׁפּוֹטִיפֵר מִינָה אוֹתוֹ הָיִיתָ הַמְּשֻׁרָת שְׁלוֹ. כג. וְזוֹהוּ מִתּוֹרֵץ מֵהַ שֶׁהִקְשָׁה רַבִּינוּ לְמָה נֹאמַר 'וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיִּשְׁרָת אוֹתוֹ וַיִּפְקְדֵהוּ עַל בֵּיתוֹ וְכָל יֵשׁ לוֹ נֶתֶן בְּדָוֹ, וְלֹא נֹאמַר מְקוֹדֵם שִׁשִּׁירַת אוֹתוֹ וְהִפְקִידוֹ עַל בֵּיתוֹ, וּמַחֲמַת כֵּךְ מֵצֵא חֵן בְּעֵינָיו. מִשׁוּם שֶׁמִּצִּיאַת הַחֵן הִיתָה כִּיּוֹן שֶׁרָאָה אוֹתוֹ מִצִּלָּחָה בְּכָל דְּרָכָיו, וְזֶה גֵרֵם שִׁמְנָה אוֹתוֹ לִשְׁרַת אוֹתוֹ וְכֵן לְהַפְקִיד אוֹתוֹ עַל כָּל בֵּיתוֹ. נִרְאָה גַם בְּאַלְשֵׁיךְ עַל הַפְּסוּק 'וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן'. כד. כְּמוֹ שֶׁהִקְשָׁה רַבִּינוּ מִתְּחִילָה, מְדוּעַ כָּפַל הַכְּתוּב לְשׁוֹנוֹ לֹאמַר 'מֵאִזְ הִפְקִיד

מאמרים ז"ל
יצתה בת
קול ואמרה
עובדיה היה
ירא את ה'
וכל ובייתו
של אחאב
אינו מזומן
לברכה

ה' בְּגִלְגָד, וּבְיוֹסֵף כְּתִיב 'וַיִּבְרַךְ ה' אֶת
בֵּית הַמְצַרִי בְּגִלְגָל יוֹסֵף, וּבֵיתוֹהָ דָּהוּא
גְּבֵרָא לֹא קָא מְבָרִיךְ, שְׁמָא לֹא יָרָא
אֱלֹהִים הוּא. יִצְתָה בַת קוֹל וְאָמְרָה,
'עֹבְדֵיהוּ הָיָה יָרָא אֶת ה' מְאֹד' (מלכים א
יח, ג), וּבֵיתוֹ שֶׁל אַחְאָב אֵינּוּ מְזוּמָן
לְבִרְכָה, עַד כָּאן.
וְקִשְׁתָּה, אִיךָ יִתְכַּן שְׁבִית הַמְצַרִי יְהִי
מְזוּמָן לְבִרְכָה יוֹתֵר מִבֵּיתוֹ שֶׁל
אַחְאָב.

וַיֵּשֶׁב לומר, דלעולם אף בבית המצרי
לא היתה שורה הברכה, אי לאו
שאדוניו מסר ליוסף כל מה שיש לו,
כאלו הוא אדון ומושל בפל. אבל
בעובדיה עם אחאב, לא היה אפשר זה,
שהרי אחאב היה מלך, וביתו היה נקרא
בית המלך, והמלכות שיר לעצמו, ואינו
דומה לפוטיפר ולכן שהסיוח דעתם
מנכסיהם ומבתיהם לאחר שמסרו הכל
ביד יעקב ויוסף.

זרע שמישון המבאר

וכן ביוסף כתיב 'וַיִּבְרַךְ ה' אֶת בֵּית הַמְצַרִי
בְּגִלְגָל יוֹסֵף, וְאֵילּוּ בֵּיתוֹהָ דָּהוּא גְּבֵרָא לֹא
קָא מְבָרִיךְ - ביתו של אותו אדם [אחאב^כ]
אינו מתברך בזכות עובדיה המופקד על
ביתו, שְׁמָא לֹא יָרָא אֱלֹהִים הוּא עוֹבְדִיה,
ומשום כך אין בית אחאב אדוניו מתברך
בשבילו, ויצתה בת קול ואמרה 'עֹבְדֵיהָ
הָיָה יָרָא אֶת ה' מְאֹד' (מלכים א יח, ג), ומכל
מקום לא נתברך בית אחאב, משום שביתו
שֶׁל אַחְאָב אֵינּוּ מְזוּמָן לְבִרְכָה מחמת
רשעותו, עַד כָּאן. וְקִשְׁתָּה, אִיךָ יִתְכַּן שְׁבִית
פוטיפר המצרי והיה מְזוּמָן לְבִרְכָה יוֹתֵר
מִבֵּיתוֹ שֶׁל אַחְאָב.^כ

ליוסף כל מה שיש לו כאלו הוא - יוסף
אדון ומושל בפל, ונחשב כל הבית כאילו
הוא ביתו של יוסף, ומחמת כן נקרא
שירתה הברכה בביתו של יוסף. אבל
בעובדיה עם אחאב לא היה אפשר זה
שיינתן רכוש אחאב ברשותו של עובדיה,
שהרי אחאב היה מלך ישראל, וביתו היה
נקרא בית המלך, והרי המלכות בודאי שיר
לעצמו, ואף אם יתן כל רכושו לעובדיה,
מכל מקום לא יוותר על מלכותו, וממילא
לא נקרא הבית על שמו של עובדיה, ומשום
כך נמנעה הברכה מלשרות בבית אחאב,
ואינו דומה לפוטיפר ולכן שהסיוח דעתם
לגמרי מנכסיהם ומבתיהם לאחר שמסרו
הכל ביד יעקב ויוסף, ובתיהם היה נחשב
כביתם של יעקב ויוסף, ומכיון שכן מצאה
הברכה מקום לחול בביתם של הצדיקים^כ.

עיקר הברכה כשנקרא הבית על שם הצדיק

וַיֵּשֶׁב לומר, דלעולם אף בבית המצרי לא
היתה שורה הברכה ולא היה מועיל זכותו
של יוסף, אי לאו שאדוניו - פוטיפר מסר

ציונים ומקורות

ועדיין לא נתברך ביתו עד שהסירו מכל שירות כי
שמו אדון לביתו, וזהו יופקידוהו על ביתו, שהוא
פקיד נגיד. ועד שהעלהו מדרגה אחרת והוא וכל יש
לו, אפילו מה שאינו בביתו ובחומותיו, נתן בידו, אז
שהשתר על הכל בידו ה' את בית המצרי. וזהו יוהי
מאז הפקיד אותו בביתו וגם 'על כל אשר לו, מאז
'ויברך ה' את בית המצרי'. נראה גם במלבי"ם שלא
היה הבית ראוי לברכה אם לא בזכות יוסף שהיה
הבית נקרא על שמו.

ברכה. כח. על עצמו היה אומר 'ההוא גברא',
כאדם התולה קללתו באחרים. כט. לשון
הפסוק, וַיִּקְרָא אַחְאָב אֶל עֹבְדֵיהוּ אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת
וְעֹבְדֵיהוּ הָיָה יָרָא אֶת ה' מְאֹד. ל. ובמהרש"א
הרגיש בזה, וכתב שבביתו של לבן ופרעה היו בנות
כשרות שבזכותם התברך הבית, מה שאין כן בבית
אחאב כל ביתו אינו מזומן לברכה. (וראה גם מה
שביאר בזה באגרא דפרקא אות ריב ד"ה והנה יש
להתבונן). ט. וכעין זה כתב באלשיך שם,

וּבְזֶה נִמְי נְבֵא לָתֵת טַעַם, מָה הָיָה לוֹ
 לְיוֹסֵף לְהָשִׁיב לְאִשְׁתּוֹ פּוֹטִיפֶר,
 'הֵן אֲדֹנָי לֹא יַדַע אֶתִּי מֵה' וְכו' (בראשית
 לט, ח). אֲלֵא וַדָּאֵי בְּדָאֲמַרְיִנְן, בְּלֹאֲמַר, הִנֵּה
 אֲדֹנָי מָסַר לִי הַכֹּל בְּדֵי שְׁתַּחֲוֹל עָלָיו
 הַבְּרָכָה, וְלָמָּה זֶה, מִפְּנֵי שֶׁה' אֵתִי, וְאִיךְ
 אֶעֱשֶׂה' אִם בֵּן 'הִרְעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת
 וְחֻטְאֵתִי לְאֱלֹהִים' (שם פסוק ט).

פסוק 'הן'
 אדני לא ידע
 אתי מה' וכו'

זרע שְׁמֻשׁוֹן הַמְּבֹאָר

יוסף היה לומר לה הנה אדוני מסר לי הכל
 והסיח את דעתו מנכסיו ומביתו בְּדֵי שְׁתַּחֲוֹל
 עָלָיו הַבְּרָכָה בזכותי, וְלָמָּה זֶה מתברך הבית
 בגללי, מִפְּנֵי שֶׁה' אֵתִי מחמת צדקותי שאני
 נשמר מן החטא, וְאִיךְ אֶעֱשֶׂה' אִם בֵּן
 'הִרְעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחֻטְאֵתִי לְאֱלֹהִים' (שם
 פסוק ט), והרי תסתלק השכינה מאתי ותפסק
 הברכה מן הבית הזה, ובכך ביקש יוסף
 להניח דעתה שאין כדאי לה לחטוא עמו
 ולהפסיד בכך את הברכה בבית.²⁷

כפי שמירת יוסף מן החטא כך נתברך הבית

וּבְזֶה שְׁבִיאֲרָנוּ שעל ידי שמסר פוטיפר
 ביד יוסף את ביתו נגרמה הצלחתו, נִמְי נְבֵא
 לָתֵת טַעַם, מָה הָיָה לוֹ לְיוֹסֵף לְהָשִׁיב לְאִשְׁתּוֹ
 פּוֹטִיפֶר כשבאה לפתות אותו לחטוא עמה,
 'הֵן אֲדֹנָי לֹא יַדַע אֶתִּי מֵה בְּבֵית וְכוּל אֲשֶׁר
 יֵשׁ לוֹ נִתְּן בְּיָדִי וְכוּ' (בראשית לט, ח), ומדוע
 לא היה די במה שאמר לה וְאִיךְ אֶעֱשֶׂה
 הִרְעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחֻטְאֵתִי לְאֱלֹהִים.²⁷
 אֲלֵא וַדָּאֵי בְּדָאֲמַרְיִנְן, בְּלֹאֲמַר, שְׁכוּנַת

צינים ומקורות

שבכך יפסק הברכה. וראה עוד ברמב"ן שכתב,
 בעבור חסרון דעת הנשים הקדים אליה כי הדבר
 בגידה באדונו אשר בוטח בו, ואחרי כן אמר כי
 יש בענין עוד חטא לאלהים. וראה גם באלשיך
 שם. ²⁷ וכן כתב באור החיים, ואיך אעשה
 וגו'. פירוש כי בזה אני מפסיד כל הטוב המושג
 אצלי.

27. דמלשון הפסוק משמע שהכל תשובה אחת,
 שמחמת ש'הן אדני לא ידע אתי מה בבית' וגו'
 לכן 'איך אעשה הרעה הגדולה' וגו', וקשה מה
 שייכות יש לכך שאדונו מינהו על ביתו שמחמת
 כן לא יחטא לאלוקים. ולדברי רבנו מתיישב היטב,
 שאמר לה שמחמת שאדונו מינהו על ביתו כדי
 שיתברך ביתו בזכותו, אינו יכול לחטוא לאלוקים

ספר 'זרע שמשון' המנוקד

בהוצאה
מפוארת מאירת
עינים ועוד
הרבה מעלות

להשיג בכל חנויות הספרים
347-496-5657 02-80-80-500

בספר המנוקד הלאחד הוא תענוז